
**T.C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİMDALI
EĞİTİM YÖNETİMİ TEFTİŞİ, PLANLAMASI ve EKONOMİSİ
BİLİMDALI
TEZSİZ YÜKSEK LİSANS PROJESİ**

**İLKOKULLARDA GÖREV YAPAN OKUL
YÖNETİCİLERİNİN KAPSAYICI EĞİTİME DAİR
GÖRÜŞLERİ**

BETÜL SERTTAŞ

Denizli/ 2020

**T.C.
PAMUKKALEÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİMDALI
EĞİTİM YÖNETİMİ TEFTİŞİ, PLANLAMASI ve EKONOMİSİ
BİLİMDALI
TEZSİZYÜKSEKLİSANS PROJESİ**

**İLKOKULLARDA GÖREV YAPAN OKUL YÖNETİCİLERİNİN
KAPSAYICI EĞİTİME DAİR GÖRÜŞLERİ**

Betül SERTTAŞ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Zeynep Meral TANRIÖĞEN

ETİK BİLDİRİM

Hazırladığım Tezsiz Yüksek Lisans Projesinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara uygun çalıştığımı, çalışmada doğrudan ve dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığımı taahhüt ederim.

105/2020
Betül SERTTAŞ

TEŞEKKÜR

Araştırmanın tüm aşamalarında bana yardımcı olan, tecrübeleri ile çalışmama katkı sunan danışmanım Dr. Öğr. Zeynep Meral TANRIÖĞEN 'e,

Yüksek Lisans öğrenimim sürecinde paylaşmış oldukları bilgi deneyim ve tecrübelerinden faydalandığım değerli hocalarıma,

Araştırma verilerinin elde edilmesi sürecinde benden yardımlarını esirgemeyen tüm okul yöneticisi arkadaşlarıma,

Bu güzel eğitim- öğretim sürecini benimle beraber paylaşan birbirinden değerli sınıf arkadaşlarıma,

Ve bu süreçte beni hep destekleyen, yardımlarını esirgemeyen sevgili eşim Osman SERTTAŞ' a, sabırla projemi bitirmemi bekleyen oğlum Ege SERTTAŞ 'a ve kızım Ada SERTTAŞ 'a

Sonsuz teşekkürler...

ÖZET

İlkokullarda Görev Yapan Okul Yöneticilerinin Kapsayıcı Eğitime Dair Görüşleri

SERTTAŞ, Betül

Tezsiz Yüksek Lisans Projesi, Eğitim Bilimleri ABD,

Eğitim Yönetimi Denetimi Planlaması ve Ekonomisi Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Zeynep Meral TANRIÖĞEN

Mayıs 2020, 59 sayfa

Kapsayıcı eğitim tüm dezavantajlı durumda olan çocukları içine alan ve bu bağlamda bu çocuklara eğitim hakkının sağlanmasıyla yakından ilişkilidir. Burada kapsayıcı eğitimdeki amaç kültürleri farklı, toplumları farklı, bölgeleri farklı ve yaşantıları farklı olan çocukların eğitime en iyi şekilde dahil olmalarını sağlamak ve bu anlamda tüm eğitim haklarından faydalanmalarına katkıda bulunmaktır. Eğitim her öğrencinin en temel hakkıdır. Tüm çocukların nitelikli, kapsayıcı eğitim alması için eğitim hizmetlerinin iyi yönetim ve yeterli finansman ile etkili ve adaletli bir şekilde sağlanması gerekmektedir. Bu çalışmadaki amaç ilkokullarda görev yapan okul yöneticilerinin, kapsayıcı eğitim içinde yer alan ve farklı farklı bölgelerden göçle gelmiş çocukların, eğitimine yönelik olarak geliştirilmesi gereken politikalar konusunda görüşlerini belirlemektir. Araştırmanın çalışma grubunu Denizli ilinin Pamukkale ilçesinde ilkokullarda görev yapmakta olan 15 okul yöneticisi oluşturmaktadır. Araştırma nitel olarak tasarlanmış olup, verilerin toplanması için yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinden faydalanılmıştır. Olgu bilim deseni kurulmuştur. Buradaki hedef farkındalık oluşan lakin tam manasıyla bilgi sahibi olunamayan olgular hakkında tecrübeli kişilerden bilgi elde etmektir. Bu araştırma için altı maddelik bir görüşme formu hazırlanmıştır. Buna göre elde edilen sonuçlar, göç ile gelen öğrencilerin en etkili biçimde eğitimini sağlamak olmalı ve bunun için ihtiyaç duyulan kaynaklar hazırlanmalı, dezavantajlı gurupların içinde yer alan bu öğrencilere yönelik makro eğitim politikaları geliştirilmelidir.

Anahtar Kelimeler: kapsayıcı eğitim, göç, okul yöneticisi, temel eğitim

ABSTRACT**The Opinions Of School Administrators Working In The Primary Schools On Inclusive Education**

SERTTAŞ, Betül

Project, Educational Administration, Supervision, Planning and Economy

Institute of Educational Sciences

Project Advisor: Dr. Öğr. Üyesi Zeynep Meral TANRIÖĞEN

May 2020, 59 pages

Inclusive education comprises all disadvantaged children and is closely related to the provision of the educational right for these children in this context. The purpose of inclusive education is to ensure that the children who differ from each other in terms of different cultural backgrounds, societies, regions and life style are included in education and benefited from all educational rights in the best way. Education is the most basic right of every student. In order that all of the children to get qualified and inclusive education, educational services should be provided with good governance and adequate financing in an efficient and equitable way. The aim of this study is that school administrators working in the primary schools to determine their point of views on the policies that need to be enhanced which is intended to education of the children who taken place in the inclusive education of and have migrated from different regions. The study group of this research composed of 15 school administrators working in primary schools in Pamukkale, Denizli. This research is designed both qualitatively designed and semi-structured interview technique is used while conducting the data. Phenomenology has been used. In this sense, the aim is to obtain information from experienced people, which is related with the cases where awareness is not fully understood. A six-item interview form was prepared for this research. After the analyzing results indicate that for both the necessary resources should be prepared and macro education policies should be improved for immigrant students who are among the disadvantaged groups in order to provide the education effectively.

Key words: Inclusive education, migration, school administrator and basic education

İÇİNDEKİLER

YÜKSEK LİSANS TEZ ONAY FORMU.....	iii
ETİK BEYANNAMESİ.....	iv
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	x
TABLolar LİSTESİ.....	xiv
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xv
BİRİNCİ BÖLÜM:GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu	3
1.1.1.Problem Cümlesi.....	5
1.1.2.Alt Problemler.....	5
1.2.Araştırmanın Amacı	6
1.3.Araştırmanın önemi.....	6
1.4.Sayıtlar.....	6
1.5.Sınırlılıklar.....	6
1.6.Tanımlar.....	6
İKİNCİBÖLÜM:KURAMSAL ÇERÇEVE.....	7
2.1. Kapsayıcı Eğitimin Ortaya Çıkış Süreci ve Tarihsel Gelişimi.....	7
2.2. Kapsayıcı Eğitim ve Önemi.....	13
2.3. Ülkemizdeki Kapsayıcı Eğitimin Mevcut Durumu ve İhtiyacı.....	17
2.4. Kapsayıcı Eğitim Uygulamalarında Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar	20
2.5. Kapsayıcı Eğitim Uygulamasında Okul Yöneticilerinin ve Öğretmenlerin Tutumu.....	22
2.6. Türkiye’de Okul yöneticilerinin Kapsayıcı Eğitime dair Görüşleri İle İlgili Araştırmalar.....	24
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: YÖNTEM.....	26
3.1. Araştırmanın Modeli.....	26
3.2.Çalışma Grubu.....	26
3.3.Verİ Toplama Araçları.....	28

3.4.Verilerin Toplanması.....	28
3.5.Verilerin Analizi.....	29
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: BULGULAR VE YORUMLAR.....	30
4.1. Okul Yöneticilerinin Dünyadaki Eğitim Sistemlerinde Uygulanan Kapsayıcı Eğitim Politikalarına İlişkin Görüşleri.....	30
4.2. Okul yöneticilerinin ülkemiz eğitim siteminde uygulanan kapsayıcı eğitim politikalarının nasıl olması gerektiğine yönelik görüşleri.....	31
4.3. Okul yöneticilerinin kapsayıcı eğitim kapsamında dezavantajlı öğrencilere yönelik okullarda uygulanabilecek çalışmalara ilişkin görüşleri.....	34
4.4. Kapsayıcı Eğitimin Okullarda Uygulanma Sürecinde Okul Müdürlerine Düşen Roller.....	37
4.5. Kapsayıcı Eğitimin Okullarda Uygulanma Sürecinde Öğretmenlere Düşen Roller.....	40
4.6. Kapsayıcı Eğitime Yönelik Farkındalığı Artırmak İçin Eğitim Verilmesi Gereken Kişiler ve Eğitim Türleri.....	43
BEŞİNCİ BÖLÜM: TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	45
5.1.Tartışma.....	45
5.2.Sonuçlar	51
5.3 Öneriler.....	52
KAYNAKÇA.....	53
EKLER	58
Ek.1.Görüşme Formu.....	58
ÖZGEÇMİŞ.....	59

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 3.1. <i>Katılımcıların Özellikleri</i>	26
Tablo 3.1. <i>Araştırmaya Katılan Okul Yöneticilerinin Cinsiyetler</i>	27
Tablo 4.1. <i>Okul Yöneticilerinin Görüşlerine Göre Dünyadaki Eğitim Sistemlerinde Uygulanan Kapsayıcı Eğitim Politikalarının Özellikleri</i>	30
Tablo 4.2. <i>Ülkemiz Eğitim Siteminde Uygulanan Kapsayıcı Eğitim Politikalarının Nasıl Olması Gerektiğine Yönelik Ortaya Çıkan Özellikler</i>	32
Tablo 4.3. <i>Okul Yöneticilerinin Görüşlerine Göre Dezavantajlı Öğrencilere Yönelik Okullarda Uygulanabilecek Çalışmalar</i>	34
Tablo 4.4. <i>Okullarda Kapsayıcı Eğitimin Uygulanması Sürecinde Okul Müdürlerine Düşen Roller</i>	37
Tablo 4.5. <i>Okullarda Kapsayıcı Eğitimin Uygulanması Sürecinde Öğretmenlere Düşen Roller</i>	40
Tablo 4.6. <i>Kapsayıcı eğitime Yönelik Farkındalığı Artırmak İçin Eğitim Verilmesi Gereken Kişiler</i>	43

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Kapsayıcı eğitim, amacına uygun olan ve nitelikli olmak şartıyla evrensel eğitim hakkının tüm bireyler için gerçekleştirilmesine dair aktiviteleri, stratejileri ve süreçleri ifade eder. Kapsayıcı eğitim çok yönlüdür; dezavantajlı grubun içine etnik köken, cinsiyet, engelliler, göç ve yoksulluk gibi durumları alır. Kapsayıcı eğitim, eğitim öğretimin içinde olan öğrenen tüm bireylerin farklı kültüre sahip farklı toplulukların ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik etkili öğrenmelerini içine alan ve bireysel farklılıkları avantaja çeviren bir süreçtir.

Kapsayıcı eğitimin felsefesi okullardaki fiziki koşulların yalnızca özel gereksinimli öğrencilerinin gereksinimlerine göre düzenleme yapılması değil eğitimin tüm öğelerinin kaynaştırma sürecine uyumlu olması, eğitim programlarının her öğrencinin kendini sınıfa ait hissedebilmesi şeklinde yapılandırılmalıdır.

Kapsayıcı eğitim yaklaşımı öğrenciler arasındaki farklılıkları ve öğrencilerin farklı gereksinimlerini bir sorun olarak değil, öğretimi zenginleştirmek için bir imkan olarak ele alır. Bu açıdan kapsayıcı eğitim, öğrenen bireyler arasındaki farklılıkları normal karşılayan ve bu farklılıkları destekleyen yenilikçi yaklaşımdır.

Kapsayıcı eğitimde dezavantajlı durumun ne olduğu ile ilgili olarak göç, cinsiyet, etnik köken ya da yoksulluk gibi durumlar, kapsayıcı eğitimin çok yönlülüğü ile de uyum göstermektedir. Kapsayıcı eğitim alan yazınının önemli bir kısmı engelli öğrencileri merkezine alır. Etnik köken, din, göç, dil gibi sebeplere bağlı farklılıkları merkeze alan çalışmaların sayısı artmıştır. Toplumsal fakirlik ve cinsiyet konularıyla, çok fazla çalışmada çoklu dezavantaja sebep olan faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır. Kapsayıcı eğitim alanında yapılan araştırmaların odağa aldıkları gruplardan ziyade, yöntemleri ve ele aldıkları problemler açısından da farklılık gösterir (ERG, 2016).

Çocukların risk altında olmasının çeşitli nedenler vardır. Bu nedenler; göç, sosyoekonomik durum, dil, din, ırk ve engellilik sayılabilir. Örneğin; Dünya'daki çeşitli şartlardan dolayı aileler bir yerden başka bir yere göç etmektedir. Bu göçten etkilenen bireylerden olan çocukların sosyal iletişimi sağlaması gerekmektedir. Bu sosyal iletişimi sağlamada belirleyici olan eğitimidir. Eğitim süresinde tanışacağı kişiler ve bunların sayısı önemli olmaktadır. Bu çocukların okula devam etmesi ve sosyal yaşama devam etmesi risk

faktörlerinden en aza inmesini sağlamaktadır (Ereş, 2015). Bu sebepler sosyal iletişimin kopukluğundan kaynaklanır.

Göç ile gelen etnik ve dinsel azınlık guruplarına kapsayıcı eğitim sunmada ve bunun başarılı olmasında sınıf içerisinde alınacak önlemler çok önemlidir. Öğretmenler öğrencilerin eğitimlerini, kendilerine ait sorumluluk olarak görmeleri gerekir. Bunun için gerekli görülen destek ve yardımı sağlamalıdır. Olumsuz öğretmen tutumları kapsayıcı eğitimi zorlaştıran önemli bir sorundur (Travers ve arkadaşları, 2010). Bu çocukların gelişimlerini desteklemek ve psikososyal açıdan sağlıklı hale getirmek eğitimin en önemli görevlerindedir (Uçuş, 2016).

Banks (2009)'a göre kapsayıcı eğitim ile birlikte düşündüğümüzde dezavantajlı gurupta bulunan öğrencilerin eğitim gereksinimlerinin karşılanmasında öğretmenlere önemli bir rol düşmektedir. Bu da öğretmenlerin öğrenme tekniklerini farklı gurupların ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde planlayıp uygulamaları gerekmektedir. Bu öğrencilere kapsayıcı eğitimi sunacak ve başaracak olan öğretmenlerdir.

Kapsayıcı eğitime uygun zemin hazırlanabilmesi için öğretmenlere öğrenciler ile etkili iletişim, öğrenciler arasında ayrımcılık yapmaması bunun yanında öğretmen eğitiminde akademik bilgi ile pratik bilgi arasında bağ kurulması ve iletişimin de hiyerarşik bir fark olmadığı ifade edilmesi gerekmektedir. Ayrımcılıkları ve dışlamayı ortadan kaldıracak bir program olmalıdır. Bunun yanında hangi gurubun dışında kalan insanların olduğunu öğretmenler fark etmelidirler. Kapsayıcı eğitim tekçi anlayışın dışına çıkabilmektir (ERG,2016).

Kapsayıcı eğitim de kilit rol oynayan diğer bir faktör de okul yöneticileridir. Onlar pozitif inançlar, sosyal adaletler sağlayarak programlardan herkesin eşit olarak faydalanmasını sağlamalıdır. Bütün öğrencilerin programa maksimum düzeyde erişimleri için fırsatlar yaratmalıdır. Bunun için okulda kapsayıcı eğitim takımında yer alan diğer kişiler ile işbirliği yapmalıdır. Okul müdürleri yeterli desteği cesaretlendirmeyi sağlayıp, toplumun her düzeyinden yeterli kaynak sağlamalı ve bunun için öğrenciler ve ailelerinden de destek alacak çalışmalar yapmalıdır (Stegemann, 2018).

Kapsayıcı eğitimin geliştirilmesindeki en önemli ayaklardan biride velidir. Velilerin kapsayıcı eğitim ve eğitim sistemine yönelik tutumları oldukça önemlidir. Türkiye’de Roman çocukların üzerinde Roman olmayan öğrencilerin anne baba tarafından

uygulanan baskılara dikkat çekilmektedir. UNESCO da veli tutum ve davranışlarının önemine işaret etmekte olup; olumsuz veli tutum ve davranışlarının doğru uygulamalar ile olumluya çevrilebileceğine dikkat çekmiştir. UNESCO, bu konuda Çin’de görme engelli öğrencilerin, genel eğitim veren okullarda okumalarına öğretmenlerden ve diğer öğrencilerin velilerinden gelen tepkilerin, uygulama yaşama geçtikten sonra ortadan kalkması örneğini vermektedir(Akkan ve arkadaşları,2010).

Alina Maragoritioiu (2015).tarafından yapılan araştırmada ailelerin öğretmenlerin kapsayıcı eğitimden ne beklediklerini ve ne anladıklarına ilişkin olarak elde edilen sonuçlar şöyledir; Aileler çocuklarının düzenli olarak okula devam etmesi ve bunun yanında farklı değerlendirmeler, pedegolojik yaklaşım ve okulda pozitif ayrımcılık yapıp saygı duyulmasını belirtmektedir. Öğretmenler bu konuda özel öğretime ihtiyacı olan çocuklara yönelik destek sağlamadaki zorlukları onların davranış bozukluklarını gözlemlemek, farklı öğretim yöntemlerinin uygulanması ve normal gelişim gösteren öğrencilerin gelişimlerini desteklerken her iki guruptaki öğrencileri aynı düzeyde tutmanın zorluklarından bahsetmişlerdir. Maalesef ki öğretmenler dezavantajlı öğrencilere nasıl eğitim vereceklerini derinlemesine bilmemekte, uygulamada zorluk ve sıkıntı yaşamaktadır. Bu nedenle kapsayıcı eğitim kursuna katılan okul yöneticilerinin fikirlerine ihtiyaç duymaktadırlar.

1.1. Problem Durumu

20. yüzyılda İkinci Dünya savaşının bitiminde eğitimde niteliğin, kişilerin ve toplumun ekonomik, kültür ve sosyalleşme açısından gelişmesi, toplumsal farkındalık ve yeterlilik sağlanması için önemli bir etkinliğe sahip olduğu anlaşılmış olup; eğitim kalitesini ve imkânlarını geliştirmek için çokça çalışmalar ve stratejiler ortaya koyulmuştur. Günümüz koşullarında eğitimin anlayışı faydacı ve hümanist bir şekle dönüşerek, öğrencinin merkezde olduğu bir yaklaşıma dönüşmüştür. Daha önceki eğitim görüşünde okul yaşama hazırlık yapma aracı ve doğal olmayan bir ortam gibi algılanırken, yeni eğitim anlayışında yaşamın ta kendisi olarak görülmeye ve ifade edilmeye başlanmıştır (Tunç, 2012, s. 185). Bu yaklaşımda bireylerin yani öğrencilerin ihtiyaçları ve beklentileri öncelikli bir hal almıştır. Eğitimin temel amacını; demokratik, yaşadığı topluma saygı duyan, insan haklarına saygı duyan, yaşadığı topluma katkı sunan, farklılıkların değerli olduğunu düşünen bireyler yetiştirmek oluşturur. Bu sebeple farklı özellikleri sebebiyle eğitim sürecinin dışında yer alan veya eğitim yaşamında ayrımcılığa tabi tutulan öğrencilerin toplum içine kazandırılması

için ayrı okullarda eğitim anlayışının doğru olmadığı anlaşılmış olup, bu uygulamalardan vazgeçilmiştir. Bu eğitim anlayışında, hedeflenen amaçlara ulaşmak için toplum tarafından farklı görülen bireylerin topluma kazandırılması için ayrıştırılmadan, eşit ve adaletli bir şekilde yaşamın kendisi gibi görülen okullarda sıradan bireyler gibi eğitim alması için kapsayıcı eğitim uygulamaları gerekli görülmüştür.

Kapsayıcı eğitim gerekçeleri üç temel noktada UNESCO (2001), tarafından ifade edilmiştir. Değişik özelliğe sahip öğrencilerin her bir çocuğa çeşitli niteliklerde ve özelliklerde programların geliştirilmesi, öğrencilerin hepsiyle beraber aldığı eğitimin programa oranla maliyetlinin daha yüksek olması kapsayan eğitimin ekonomik gerekçesini oluşturur. Eğitimin kapsayıcı olması, eğitimin maliyetini düşürmesinin haricinde, kişilerin ihtiyacı olan beceriyi ve bilgileri kazanmasıyla ekonomik hayattaki katılımını kolay sağlanması bakımından yararları vardır. Bunun yanında dezavantajı olan bireylerin düzenli devlet okullarında diğer çocuklarla beraber eğitime katılmasıyla somut yaşamda da beraber yaşam becerilerini kazanarak, aldıkları eğitimin bitiminde de ekonomik yaşama katılmaları daha kolay olacak, problem yaşamadan, iş yaşamına girerek üretim alanında yer almaya başlarlar, bunun sonucu olarak da yaşamlarını sürdürdükleri ülkenin ekonomisine katkıda bulunacaklardır. Eğitim ile ilgili gerekçesiyse; kapsayan okullarda değişik özelliklere sahip çocukların kişisel gereksinimlerine göre öğretim uygulamalarının çeşitlendirilmesine dayalı eğitime tabi tutulması ve geriye kalan çocukların da eğitim evresinde sürecinde rol alarak, pozitif eğitim ile ilgili ilerlemelerin gerçekleşecek olmasıdır. Kapsayıcı eğitimin olduğu ortamda eğitimlerine devam eden dezavantajı olan kişilerin, değişik nitelikteki çocukların; normal çocuklarla eğitime devam etmesi, eğitime daha çok odaklanıp; güdülenmelerine sebep olmakla birlikte okul başarılarında artış olmasına neden olmaktadır. Bu sebeptendir ki eğitimin kapsayıcı olması tüm insanlara ve bireylere fazlaca yarar sağladığı için ortaya çıkışı bir zorunluluktur. Sosyal olarak gerekliliği ise; kapsayıcı eğitim sayesinde bütün çocukların aynı ortamı paylaşarak, şartların adalet sağlanarak eğitime tabi olmasıyla; değişikliklere saygı duyan bireyler, iletişim halinde olan, empatik davranan, toplumda ayrımcılığı yok ederek, dışlanmayı engelleyerek, insanlar arası bütünleşmeyi sağlamanın, pozitif tutumlar oluşturup geliştirmenin kabul gördüğü belirtilmektedir. Eğitimin kapsayıcı olmasıyla insanlar arası kaynaşma olacağından beraber yaşam sürmenin ve çeşitliklerin ne denli güzel zenginlik olduğu ile ilgili fikirlerin meydana geleceği görülmektedir.

Amstrong (2011, s. 29) siyasilerin de “son günlerde eğitimin kapsayıcılığında sosyal farklılık ve kültür çeşitliliğinin artmasıyla; bireyler arası sosyal olarak uyum sağlanılmasında

özendirici olacağı kanaatine varmışlardır”. Eğitimin kapsayıcı olmasıyla sosyal yetenek, kültür ile ilgili değerler, topluma ait olan rol ve görevlerin kişilerce kazanılmasıyla toplum yapı bakımından varlığını sürdürecektir. Dezavantajlı olan kişilerin sahip oldukları okul iklimlerinde diğer çocuklarla aynı ortamda eğitim görmesiyle; bu çocuklara toplumla alakalı problemleri anlama; bu problemleri çözme yeteneği kazandırarak bu olgulara uyumlarını sağlayacağına inanılır.

Kapsayıcı eğitim uygulama süreci; devam eden anlayıştan tamamen bağımsız olarak ilerlemeyeceği, bu anlayışın gelişimi ve değişim evresi hızlı ortaya çıkacağı, zaman geçtikçe şekil alacağı ve verdiği sonuçların sürekli olacağı bir yaklaşımdır. Bunların yanında kapsayıcı eğitimin, yalnızca yenilikçi yaklaşım gibi görünmemesi için, eğitimin sahip olduğu koşulların, mevcut yapılarının tekrardan değerlendirildiği, değişiklikler yapıldığı bu yeni sistemin gelişmesi yönünde ışık olacaktır. Devletlerin, milletler arası kuruluşların kapsayıcı eğitim amaçlarına uygulamalarıyla destek olması, hizmet etmesi sürecin daha başarılı olmasını sağlamaktadır.

1.1.1. Problem Cümlesi

Bu araştırmanın problem cümlesini “İlkokullarda görev yapan okul yöneticilerinin kapsayıcı eğitime dair görüşleri nelerdir? ” sorusu oluşturacaktır.

1.1.2. Alt Problemler

1. Okul yöneticilerinin dünyadaki eğitim sistemlerinde uygulanan kapsayıcı eğitim politikalarına ilişkin görüşleri nelerdir?
2. Okul yöneticilerinin ülkemiz eğitim sisteminde uygulanan kapsayıcı eğitim politikalarının nasıl olması gerektiğine yönelik görüşleri nelerdir?
3. Okul yöneticilerinin kapsayıcı eğitim kapsamında dezavantajlı öğrencilere yönelik okullarda uygulayabilecekleri çalışmalar nelerdir?
4. Kapsayıcı Eğitimin okullarda uygulanması sürecinde okul yöneticilerine düşen roller nelerdir?
5. Okul yöneticilerinin görüşlerine göre; kapsayıcı eğitim politikalarının geliştirilmesi için öğretmenlere ne gibi roller düşmektedir?
6. Okul yöneticilerinin görüşlerine göre; kapsayıcı eğitim hakkında farkındalık ve bilinçliliğin artırılması için kimlere hangi tür eğitimler verilmelidir?

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, Denizli ilinin Pamukkale ilçesinde ilkokullarda görev yapmakta olan okul yöneticilerinin; engelli, dezavantajlı gruptaki öğrencilerin, göçle farklı coğrafyaya gelen çocukların, sosyoekonomik durum gibi kavramların tümünü bütüncül bir yaklaşımla örten, kapsayıcı eğitime yönelik uygulamalar ve geliştirilmesi gereken politikalar üzerine görüşlerini belirlemektir.

1.3. Araştırmanın Önemi

Bu araştırma öncelikle okul yöneticisinin kapsayıcı eğitime bakış açılarını gösterecektir. Diğer taraftan okullardaki dezavantajlı öğrencilerin eğitime ne kadar dahil edildikleri bütüncül eğitim aldıkları konusunda fikir verecektir. Sonuç olarak bu araştırma okul yöneticilerinin öğrencilerin eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması hususunda yol göstermesi açısından önem taşımaktadır.

1.4. Sayıtlar

Araştırmaya konu olan on beş okul yöneticisinin soruları samimi ve doğru cevaplandırılmaları varsayılmaktadır.

Veri toplama aracının kapsayıcı eğitime dair görüşleri ortaya çıkaracak nitelikte olduğu varsayılmaktadır.

1.5. Sınırlılıklar

Bu çalışma, 2019–2020 eğitim öğretim yılında Denizli ilinin Pamukkale ilçesinde bulunan resmi ilkokul kurumları ve bu kurumlarda görev yapan 15 gönüllü okul müdürünün görüşleri ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Kapsayıcı Eğitim: “Öğrencilerin sahip olduğu çeşitliliklere ve farklılıklarına bakmaksızın, bütün öğrencilerin öğrenmelerini destekleyen ve buna izin veren bir ortam oluşturmayı amaçlayan bir yaklaşım olarak tanımlanmaktadır (Simon, Echeita, Sandoval & Lopez, 2010).

Yönetici: “Grup halinde bir araya gelmiş ve ortak bir amaç için örgütlenmiş insanları amaçladıkları hedefe ulaşmaları için onları işbirliği içinde verimli ve etkili bir şekilde yönetme sorumluluğunda olan kimsedir” (Erdoğan, 2006:106).

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde, kapsayıcı eğitimin çıkış noktasının tespiti, süreç içerisindeki tarihsel gelişimi, kapsayıcı eğitimin nasıl ifade edildiği, ülkemizdeki kapsayıcı eğitimin mevcut durumu ve ihtiyacı, kapsayıcı eğitimin önemi ve yaygın hale gelmesi için yapılması gereken çalışmalar, kapsayıcı eğitim uygulanırken dikkat edilmesi gereken unsurlar, kapsayıcı eğitim uygulamasında okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin tutumu başlıkları kapsamlı bir şekilde açıklamıştır.

2.1. Kapsayıcı Eğitimin Ortaya Çıkış Süreci ve Tarihsel Gelişimi

Tüm bireylerin adaletli, kaliteli ve eşit şekilde eğitim hakkından faydalanabilmesi için ortaya atılmış olan kapsayıcı eğitimin çıkış noktası ikinci dünya savaşı sonrası meydana gelen toplumsal problemler ve yaşanan travmatik olayların üstesinden gelmek için en temel insan haklarından biri olan eğitime verilen önemin bir yansıması olarak meydana gelmiş ve birçok kurum ve kuruluş bunu önemle savunmuşlardır. Bu nedenle, günümüz coğrafyasında farklı ülkelerin eğitim politikalarında kapsayıcı eğitim uygulamalarının yaygınlaşmasına dair bir yönelim olduğu ve böylece farklı eğitim gereksinimlerine sahip bireylerin genel okullara yönlendirildiğine tanıklık yapılmaktadır (bkz. Clark, Dyson, & Millward, 2019; Chambers & Forlin, 2011).

1945 yılında kabul edilen Uluslararası insan hakları evrensel beyannameğinde kişilerin din, ırk, cinsiyet farklılıklarına bakılmadan eğitime katılma hakkının olduğu ifade edilmiştir. Tüm bağımsız milletler anayasalarına bu maddeyi eklemiştir. Birleşmiş Milletler beyanatlarında özel eğitimin devamlı desteklenmesi gerektiği belirtmekte olup ve ülkelere konuya dair yasal mevzuatlar geliştirmesi istenmektedir. Konuyla alakalı ABD çalışmalarına başlanmış ve 1975 senesinde Engelli Çocuklar İçin Eğitim Yasası (EAHCA) çıkartmıştır. 1978 yılında Birleşik Krallık'da Warnock Raporu, 1981 senesinde Eğitimin Kanunu yayınlanmış, özel eğitim gereksinimleri kavramına yer verilmiş ve diğer engellilik çeşitleri de bu başlıkta toplanmıştır. 1981 senesinde İspanya'da Engelli Bireyler için Önleme, Eğitim ve Rehabilitasyonu için Aksiyon ve Stratejiler Dünya Konferansı düzenlenerek Sundberg Bildirisi ilan edilmiştir. Bu bildiride eğitime vurgu yapılmıştır. Dünyada olumlu havanın oluşmasının etkisiyle özel eğitim gereksinimleri, kısıtlayıcı çevre kavramları ile engellilik çeşitleri ve bununla anlamlandırılacak etiketlerden vazgeçilerek ve öğrencilerin normaldeki sınıflarda eğitim almasına yönelik tüm ülkelere davette bulunulmuş fakat bu konuda

anlaşmaya varılamamıştır (UNESCO, 1994; 2001; 2009; 2012). Bu konuda bir hamle daha yapan ABD genel eğitim ve özel eğitim içinde öğrenime tabi olan öğrencilerin düzenli bir şekilde okula gidilen bir sistemin kurulmasına vurgulamış olup; Düzenli Eğitimin Girişimleri (REI) hareketi başlamıştır. Böylelikle özel eğitime yönelik personel, kaynak ve öğrencilerin düzenli okullara dâhil edilmelerini tavsiye etmişlerdir. Yeni Zelanda ve Avusturalya ise bu konuda tartışılmasını gerektiğini vurgulayarak, özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin düzenli okullara gitme kararının velilere bırakılmasının uygun olduğu fikrini belirtmişlerdir (Jenkinson, 1997; Skrtic, 1991). Ainscow ve Booth (1998) dünyada süregelen bu gelişmelerin devletlerin eğitim politikalarını güncellemeleri gerektiğini ifade etmişlerdir. Toplum içinde yaşamını sürdüren kişiler, engellilik, yoksulluk, temel beceri eksiklikleri, hayat boyu öğrenimine ulaşım eksiklikleri neticesinde topluma katılmakta zorluk yaşamakta ve dâhil oldukları toplumda dışlanmaktadır. Moisă (2012) göre bu dışlanma neticesinde kişiler toplumsal, sosyal, ekonomik ve eğitim imkânlarına ulaşamamaktadırlar. Bununla beraber bu kişiler dâhil oldukları toplumda karar alma evrelerinde aktif rol almadıkları için günlük yaşamda güçsüz ve çaresiz oldukları hissine kapılmaktadırlar. Toplum içinde geliştirilen sosyal politikalar toplumların kalkınmasının sağlanması, toplumsal sermayelerin etkin bir biçimde kullanılma gereği ve sosyal hizmetlerin programlarını hazırlanarak farklı dezavantajlı kişilerin gereksinimlerinin giderilmesinin önemli olduğu ifade edilmiştir. Dezavantaja sahip kişilerin hayat şartlarının iyileştirilmesi ve eşitsizliklerinin engellenmesi noktalarına odaklanılmıştır. Dezavantajlı gruplar içinde bulunan kişiler dışlanmalarından dolayı yaşadıkları topluma kendilerini ait hissetmediklerini, insanlar arasına mesafe koyduklarını dile getirmektedirler (Avrupa Komisyonu, 2010; Ladanyi & Szelenyi, 2006; Moisă, 2012). Bu gereksinimlerin beraberinde Sanchez (2012) araştırmalarında, sosyal içerme hareketiyle dünyadaki çeşitli devletler dışlama yaşayan tüm bireyleri topluma kazandırılması anlayışı benimsediklerini ifade ederek, bireyleri toplumun içine almayan fikirlerin yok edilerek bütünleşmek için politikalar oluşturulmaya başlandığını ifade etmektedir. Dünyadaki gelişmelerin neticesinde UNESCO kapsamında Herkes İçin Eğitim Hareketi (EFA) 7,8,9,10 Haziran 1994 tarihlerinde İspanya'daki Salamanca şehrinde gerçekleştirilen; 92 devleti temsilen sayısı 300'ü geçen katılımcı ile 25 milletlerarası örgüt konferansa katılmıştır. Toplantının sonucunda kapsamlı eğitim yaklaşımı tavsiyesi için gerekli temel politika farklılıklarına dikkat ederek bilhassa özel eğitime gereksinim duyan bütün bireylere hizmet vermek için, Salamanca Özel Eğitiminde Politika İlke ve Uygulamalar Beyanı ve Eylem Çerçevesi bildirisi kabul edilmiştir. Bildiri; tüm bireyleri içine alan, farklılıklara önem veren ve her okulun sürecin

içine dahil edilerek tüm bireyler için eğitim anlayışı amaçlamaktadır. Katılımcı devletler ve örgütlerin ilan ettikleri maddeler şunlardır:

Her bireyin temel eğitimi alma hakkı vardır ve tüm bireylere öğrenme seviyesine ulaşabilme ve devamını sağlama şansı verilmelidir.

Her bireyin kendine özgü özellikleri, yetenekleri, ilgi alanları ve öğrenme gereksinimleri mevcuttur.

Eğitim sistemi, bu gereksinimlerin geniş çeşitliliklerini göz önünde bulunduracak biçimde tasarlamalı ve eğitim programlarını uygulamalıdır.

Özel eğitime ihtiyacı olan çocukların, ihtiyaçlarını karşılayabilen merkeze çocuğu alan bir pedagoji içinde çocukları içinde barındıran düzen esaslı okullara ulaşabilir olmalıdır.

Bu kapsayıcı eğitimi benimseyen düzen esaslı okullar, konuksever toplulukları oluşturma, ayrımcı tutumlar ile mücadele eden ve tüm bireylerin eğitimlerini alması hususunda en etki yaratan araçlardır; bundan da önemlisi, birçok öğrencinin etkili eğitim alması için uğraşmakta olup; eğitim sisteminin verimliliğini arttırmaktadır (UNESCO, 1994).

Bu bildiride kapsayıcı eğitimin yaygın hale gelmesi için tüm devletlere çağrıda bulunulmuş ve onlardan şu hususları yerine getirmeleri istenmiştir:

Tüm çocukları eğitime dâhil etmek için, çocukların bireysel farklılıklarına bakılmadan eğitim sistemlerinin geliştirmeleri için bütçe önceliğini sağlamaları,

Kapsamlı eğitim anlayışını bir hukuk olayı gibi görün, tersi durumunda yapılması zorunlu nedenler olmadıkça bütün öğrencileri normal okullara gönderin,

Gösterisi olan projeler yapın ve kapsamlı okullarla tecrübe sahibi ülkeler ile değişimlere özendirin,

Velilerin, toplumların ve engelli bireylerin örgütlenmesinin, özel eğitim ihtiyaçlarını planlayabilme ve karara varmalarına teşvik etmek ve kolay hale getirmek,

Düzenli bir değişim için hem hizmet öncesi hem de hizmet içi öğretmen eğitimleri sırasında kapsayıcı okullarda özel eğitime dair gereksinimin giderilmesi gerekmektedir (UNESCO, 1994).

Eğitim portalında özel eğitime gerek duyan öğrencilerin haklarını önemseyen en önemli milletlerarası belgenin Salamanca bildirisi olduğu düşünülmektedir. Sosyal

dezavantajlı kavramının karşılığı okullarda sayısı artan öğrenci çeşitliliği manasına gelmektedir. Bu gruplar şöyle sınıflara ayrılmıştır: a) Kız çocukları b) Engeli olan çocuklar c) Özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar d) Çalışan çocuklar e) Fakir aile çocukları f) Savaş bölgesinde yaşamını sürdüren çocuklar g) Yerinden edilen çocuklar (sığınmacı) (İMECE, 2017). Sınıflamalarda görüldüğü üzere hem bireylerin bilinçsiz olması hem de uluslararası göçler etkisi ile kaç milyon birey toplumda kendisine yer aramakta bazıları ise doğmuş oldukları ülkelerinden uzak yerlerde hayatlarını devam ettirebilmek için güvenli yerler aramaktadır. Yaşanmakta olan göç hareketleri sonucunda toplumsal çeşitlilik sınıf ortamlarına yansımıştır. Çeşitliliği artan öğrencilerin okul ortamlarında sosyal yapılarının zarara uğramaması için şimdiye kadar değinilmemiş bakış açılarına ağırlık vermek gerekmektedir (Sanchez-Marti & Ramirez-Iniguez, 2012). UNESCO, eğitim alanındaki kültürlerin çeşitliliklerinden doğan problemlere yönelik fikirlerimizi değiştirebilecek farklı bir görüş ortaya atmıştır. Yani eğitim ortamındaki çeşitliliklerin ve farklılıkların kapsayıcı anlayışla meydana getirilmesinin gerekli olduğu önem kazanmıştır. Böylece kapsayıcı eğitimin yalnızca özel eğitim ihtiyacı olan bireyler için değil dezavantajlı grupta olan bireyleri de eğitim ortamının içine almak gerekliliğini belirtmiştir. Amaçlanan kapsayıcı eğitimde iki tane sonuç öngörür: Tüm bireylere eşit muamele ve kalite. Bütün eğitim sistemi, öğrencilerin-öğretmenlerin, farklılıklarını, çeşitliliklerini zenginlik olarak algılayıp memnun olmaları, öğrenim içinde ve eğitim dışındaki bu zenginliklerin bırakılmasını azaltacak olumsuzlukların öğrenme ortamları dışına atmalarının gerekliliğinden bahsetmektedir. Diğer taraftan, kişisel gereksinimlerin karşılanarak ve tüm öğrencilerin aldığı eğitimleri daha kaliteli yaparak başarıyı sağlaması için imkan sunulması önemi görülmüş olmuştur. UNESCO'ya göre, kapsayıcı eğitimin neler getirdiğini görmek için, okullardaki eğitim politikasının ve müfredatlarının köklü bir değişikliğe gitmesi gerekliliği vurgulanmıştır. Bu reform:

Öğretmen etkililiğinin artırılması ile,

Öğrenmeyi merkeze alan yöntemlerin teşvik edilmesi ile,

Uygun olan ders kitabının ve öğrenme materyallerinin geliştirilmesi ile,

Bütün öğrenciler için okullardaki güvenliğin ve sağlık koşullarının sağlaması ile,

Öğretmenlerin, öğrencilerin, velilerin ve genel olarak insanlar arasındaki bağlantıları güçlendirmek ile (UNESCO, 2001) sağlanabilir.

Bu gelişmelerin neticesinde Avrupa Birliği eğitimin bütün kademelerinde kapsayıcı eğitimi uygulamaya kararlı olduğunu belirtmiştir. Bu sebeple, dezavantajlı grupta olan bireylerin okula erişimleri ve eğitimin içine alınmaları için okullar ile üniversitelerde destek birimleri oluşturulması gerekliliği öngörülmektedir (Avrupa Birliği Komisyonu, 2010). Bu bağlamda İspanya'daki üniversiteler, dezavantajlı grupta olan öğrenciler için uygun danışmanlık ve destek hizmetleri vermelerini kraliyet kararı ile kabul etmişlerdir (Moriña, López-Gavirab & Morgadoc, 2017). Engelli Hakları Sözleşmesi (BM, 2006), engeli olan bireylerin ayrımcılığa maruz bırakılmadan aynı şartlarda, yetişkin eğitimi, mesleki eğitimi yükseköğrenim ve hayat boyunca öğrenme alanlarına girmeleri yükümlülüğü ifade edilmiştir. Avrupa Birliği, yükseköğretimde de kapsamlı eğitim vermekteki kararlı tutumunu komisyon raporlarında dile getirmiştir. Bu sebeple, Avrupa'daki komisyon 2010-2020 stratejik amaçları arasında dezavantajlı grupta olan bireylerin okula erişimlerini ve eğitimin içine dahil edilmelerini iyi hale getiren destek planı ve hizmetlerinin oluşturulmasını tavsiye etmiştir (Avrupa Komisyonu, 2010). Birleşik Krallık, Birleşik Devletler ve Avustralya gibi diğer ülkeler, dezavantajlı grupta olan bireylere ayrımcılık yapılmadan okullarında öğrenim haklarını garantiye alan eylemleri başlatarak aşamalı şekilde kapsayıcı eğitimin süreçlerine geçiş başlamıştır (Barnes 2009; Jacklin, Robinson, O'Meara & Harris, 2007; Moriña 2017). Fakat UNHCR (2012) raporu, dezavantajlı grupta olan mülteci bireylerin bireysel gelişimleri için kaliteli eğitim alamadıklarını ifade etmiştir. Çünkü bu bireyler yıllar boyu can güvenliği sebebi ile öğrenim hayatlarından uzaklaşmışlardır. Ayrıca bu bireylerin eğitimin içine alınma sırasında cinsiyet ayrımcılığına da maruz kaldıkları yani kız çocuklarının öğrenim hayatının dışına alındığı ifade edilmektedir. Raporda sonuç olarak, 1951 Mülteci Sözleşmesinde ve İnsan hakları çerçevesi içinde eğitim yöntemi meydana getirilmiştir. Bu yöntemde, Tüm Bireyler İçin Eğitim Hedefleri, BMMYK Küresel Strateji Öncelikleri, Binyıllık Kalkınma Hedefleri bağlamında bu çocukların da kapsayıcı eğitimin içinde eğitim ortamına dâhil edilmeleri gerekliliği vurgulanmıştır. BM son dönemlerde dünyadaki siyasi çekişmelerin, göçlerin ve ülkelerin içinde bulunduğu ekonomik sıkıntıların arttığını bunun sonucunda da yoksullaşan insan sayısının da arttığını ifade ederken, fakir çocukların, harp bölgesinde yaşamını sürdüren çocukların, parçalanmış ailelerde yaşayan çocukların ve bazı ekonomik sıkıntılar sebebi ile çalışmak zorunda bırakılan çocuklar gibi birçok dezavantaj içinde yaşamını devam ettiren çocukların eğitimden uzaklaştıklarını belirtmiştir. Bu öğrencilerin okula kaydolma, okula devam etme ve okulu bitirme aşamasında yaşanan sıkıntıları da şu şekilde ifade etmektedir.

Ödenmeyen maliyetler; fakirlik kaliteli eğitimin en büyük engelidir. Eğitimin ücretsiz olması sağlansa bile öğrencilerin forma, defter, ders kitapları vb. kırtasiye gereksinimleri ve okul bakım giderleri fazla sayıda aileye maliyet açısından sorun yaratmaktadır.

Sınıf eksikliği, fakir ülkelerin yıl 2015'e kadar, ağırlıklı olarak kırsal kesimlerde 4 milyona yakın yeni sınıfa gerek duymaktadır. Mevcut sınıflarda eğitim sürecinin sağlıklı yaşanması sınıftaki fazla olan öğrenci mevcudunu azaltılmasından geçmektedir. Bununla beraber kırsal yerlerde oturan öğrencilerin okula devam etmekte ya da okula erişmekte sıkıntılar yaşadığı ifade edilmektedir.

Bilhassa çatışma bölgelerinde yaşayan insanlar eğitim ortamından daha çok uzaklaşmaktadır. %40'ın üzerinde okula gidememiş kişiler savaş ve çatışma yaşanan yoksul ülkelerde yaşamlarını sürdürmektedirler. Bir yandan da taşkınlıkların ve doğal afetlerin yaşanması sebebiyle milyonlarca insan okullara erişememektedir.

Cinsiyette ayrımcılık yapılarak, kız çocuklarının erken evlendirilip, anne rolüne bürünmeleri neticesinde eğitim ortamından kopartılmaktadırlar. Kız çocuklarının okula kayıt olma oranlarında düşüş görülen yerlerin gelişmemiş ülkeler olduğu görülmekte olup; okula devam edenlerin ise de okulu bırakma ihtimallerinin yüksek olduğu ifade edilmektedir. Dünya çapında 34 milyon civarında ergen kız çocuğu okula gitmemekte ayrıca dünya genelinde okuryazar olmayanların iki bölü üçünü (yaklaşık olarak 500 milyon) kadınlar oluştururlar. Fakat son zamanlarda temel eğitimdeki cinsiyetler arası okuryazarlık oranında farkın azaldığı görülürken, ortaöğretim ve ilerleyen eğitim kademelerindeyse ilerleme sınırlı kaldığı görülmüştür.

Fakirlik, çocuk işçiliğine maruz kalma ve savunmasızlık çok sayıda küçük çocuğun okul ortamından uzaklaşmasına ve bu durum onları iş hayatına itmektir. İmkânsızlık içinde yaşamını sürdüren fakir aile çocukları evin artan maliyetleri ve büyüklerinden birisinin rahatsızlanması sonucu kendisini iş yaşamına atmak zorunda hissine kapılmaktadır. Çalışıp para kazanarak ailelerini az da olsa kurtarabileceklerini düşünüp istikballerini heba etmektedirler. Bununla beraber iş yaşamında bu bireylerin savunmasızlıklarından faydalanarak onların iyi hallerini gasp eden iyi niyetli olmayan kişiler bulunmaktadır (UNHCR, 2012). Dünyada kısıtlamaların yaşandığı, engellerin ve genel problemlerin çerçevesinde devletlerin eğitim politikalarını kapsayıcı eğitimi dikkate alarak mutlaka güncelleme yapmaları gerekmektedir. Bilhassa ciddi ekonomik problemlerin yaşandığı

devletlere destek verilerek, güvenli okul ortamı meydana getirilerek sınıfların kapsayıcı eğitime göre düzenlenip; standartlar iyileştirilmeye gidilerek tüm bireylere kaliteli eğitimin sunulması gerekmektedir. Bununla beraber her bireyin okulda yerini alması, öğretimdeki kalitenin artırılması ve küresel yurttaşlığın devletler ve okullar tarafından desteklenme gerekliliği raporda ifade edilmektedir(BM, 2016).

2.2. Kapsayıcı Eğitim ve Önemi

Eğitimin, temel bir hak olduğu İnsan Hakları Evrensel Bildirisi' nde yer almıştır. Milli Eğitim Temel Kanunu da "Eğitim kurumlarında dil, cinsiyet, din, engeli olma ve ırk ayırımı gözetmeksizin tüm bireylere açıktır" denilmektedir (MEB, 1973:5102). Bütün kişilerin eğitim haklarından en güzel biçimde faydalanabilmeleri ve kaliteli eğitime tabi olmaları sadece kapsayıcı eğitimin olanaklarıyla gerçekleşebilir (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO), 2016). Her bir bireyin birbirinden değişik öğrenme modelleri, yaşamışlıkları, hazır bulunma düzeyleri, ilgileri vardır(Öztürk ve Palancı, 2015). Bu farklılıkların varlığı, eğitim sisteminin bünyesi, paydaş algıları ile uygulamaları gibi etkenler sebebiyle birtakım bireyler için dezavantajlı durum meydana getirerek bu öğrencilerin eğitim sürecine katılımlarını ve kaliteli eğitime erişmelerini engellemektedir. Tam bu noktada kapsayıcı eğitim temelinin; çeşitli nedenlerle yaşlılarına göre dezavantajlı olan ve olmayan bireylerin aynı eğitim öğretim ortamının içine alınmalarını oluşturur. Kimi devletlerde, kapsayıcı eğitimin, engeli olan bireylere normal eğitim alanlarında hizmet vermek olarak algılanmaktadır fakat kapsayıcı eğitim, öğrencilerde mevcut olan farklılıklarına ve çeşitliliklerine bakmadan, bütün bireylerin öğrenmelerine müsaade eden, destekleyen bir alan tasarlamayı amaçlayan yaklaşım olarak tanımlanmaktadır (Simon, Echeita, Sandoval & Lopez, 2010).

Kapsayıcı eğitimi UNESCO (2005), "bütün bireylerin farklı ihtiyaçlarını ve öğrenme çeşitliliklerini, herkesin katılmasını sağlayarak, eğitimde dışlanmayı ve ayrımcılık yapmayı en aza indirerek yanıt verme sürecidir" (s. 33) biçiminde ifade etmiştir. Tanımdan da anlaşılacağı üzere kapsayıcı eğitimin dışlanmayı ve ayrımcılığı yok ederek herkese eşit, sosyal adaleti benimseyen, toplumsal değerlere ve toplumsal farklılıklara saygı duyan çok önemli değerleri vurgulayan eğitim anlayışıdır. UNESCO (2009, s. 4) belgesindeki kapsayıcı eğitime dair görüş "toplumsal çeşitliliklere değer verip, sağlığı, cinsiyeti, başarıyı, etnik kökeni, sosyal katılımı ve sosyal sınıfı baz alıp hiç kimsenin eğitim sürecinde dışlanmadan ve sistem tarafından tüm bireylerin kabul edilmesi" şeklinde ifade edilmektedir.

Kapsayıcı eğitim geçmiş yıllarda yalnızca özel eğitim gereksinimli bireyler için değil, tersine fakir, farklı kültüre sahip, kırsal yerlerde yaşamını sürdüren ve yeterli, eşit eğitim alamayan kız çocukları gibi problem yaşayan grupları da eğitimin içine almaya odaklanan bir kavramdır (UNESCO, 2001). Dezavantajlı grupta bulunan bireyleri eğitim ortamlarının içine almak oldukça önemlidir. Bu çocukların sınıfla bütünleşmesinden sonra ders başarılarının arttığı görülmektedir. Bunun bir sonucu olarak bütün çocuklarla kaynaşıp arkadaşlık etmeleri, birbirlerine saygı duymaları böylelikle içinde yaşadıkları toplumun üyesi olma imkânları sunulmaktadır (Salisbury, 2008). Aşağıda yer alan dört unsurun yapılacak tanımlamalara ışık olacağı düşünülmektedir. Bunlar;

Kapsayıcı eğitim bir süreci ifade eder. Katılımın devamlı bir arayışı içinde olunmalı ve bunu hiç bitmeyen bir arayış olarak düşünmek gerekir. Bu arayışın neticesinde ortaya atılan yeni düşünceler, farklılıklara sahip olan bireylerin öğrenmesini teşvik eder.

Kapsayıcı eğitim, engelleri tanımlayıp ve kaldırılmakla ilgilidir. Yani veriler toplanarak değerlendirilip politikalar geliştirilerek ve uygulama için iyileştirme çalışmaları yapılabilir. Bunları yaparken özgünlüğe ve problemleri çözüme ulaştırmayı teşvik etmelidir.

Kapsayıcı eğitim, bütün bireylerin varlıkları, katılımları ve başarıları ile ilgilidir. Varlığı, bireylerin yetiştiği, eğitimlerini gördüğü ve ne derecede güvenilir süreçlerden geçtiğiyle ilgilidir. Katılımı, bireylerin sınıflarında kazandığı tecrübelerin kalitesini kastetmektedir. Başarı ise bireylerin yalnızca yazılı sonuçlarına bakmadan sürecin değerlendirilmesi ve müfredattaki bilgileri öğrenmiş olmasına bakılmalıdır.

Kapsayıcı eğitim, ayrıştırılma, dışlanma ya da başarısız olmaya mahkûm bırakılma riski olan bütün dezavantajlı grupta olan bireylerin yer aldığı gruplara farklı bir önem vermektedir. Bu bağlamda matematiksel olarak en çok risk altındaki grupların izlenmesi gerektiği ve varlıklarının, katılımlarının ve başarılarının sağlanması için gerekli adımları atılmaya yönelik ahlaki sorumluluğa işaret ettiği belirtilir (Ainscow, 2005). Bunlardan hareketle kapsayıcı eğitim tanımlarına bakmak gerekirse;

Jenkinson (1997) dezavantajlı grupta olan bireylerin insanlarla, yaşlılarıyla iletişimde olabilmeleri için, kendi kendilerine yeterli olabilecek bilgiyi ve beceriyi kazanmaya destek sağlayan eğitim tekniklerini normal sınıf ortamında kullanmayı belirten bir anlayış olarak, Doorlag ve Lewis (1999) ise dezavantajlı grupta olan bireylerin arkadaşları ile aynı sınıfta eğitsel ve sosyal açıdan beraberliği sağlanmak biçiminde ifade etmektedir. Kapsayıcı eğitim, birçok eksikliğe ve zorluğa rağmen kişilerin oturdukları

mahalledeki okullarında ya da üniversitede esnetilen bir müfredatın ışığında öğrenim görmelerini düşünen eğitim anlayışı olduğu söylenebilir (Alquraini & Gut, 2012; Bui, Quirk, Almazan & 24)

Valenti (2010). Eğitimdeki bu anlayışın, normal sınıflarda öğrenim gören dezavantajlı grupta olmayan kişiler kadar dezavantajlı grupta olan kişilerinde en doğal hakkı olduğunu düşünmektedir. Bu sebeple bu çocukların ait oldukları toplumda ve okullarında etkin rol almalarının bir sakıncası olmadığı görülmektedir. Bu çocukların eğitim ortamlarına dâhil olup bütünleşmeleri için;

Çocuğun olumlu duygusal beceri ve sosyal beceri geliştirmesine yardımcı edilmeli,

Bu çocuklara iletişim, dil, okuma, yazma becerilerini geliştirmelerine, bu bilgiyi kullanmaları konusunda yardım edilmeli

Gereksinimlerini karşılamaları için bu çocuklara hitap eden davranışlar sergilenmeli. Çocukların belirtilen ihtiyaçlarının giderilmesi için imkânlar sunulursa kapsayıcı eğitim başarıya daha kolay ulaşacaktır (Henninger & Gupta, 2014).

Kapsayıcı eğitim günümüzde özel eğitime ihtiyacı olsun olmasın ekonomik, eğitimsel, kültürel, sosyal imkânlardan adaletli ve eşit olarak faydalanamayan tüm çocuklar bu kapsamın içine almaktadır (Aktekin, 2017, s.15). Bu sebeple kapsayıcı eğitim, etnik, kültürel, ekonomik, eğitimsel ve sosyal nedenlerle eğitim hakkından yararlanamayan sığınmacılar, engeli olanlar, kız çocukları, geliri düşük olan aileler, dini ve etnik açıdan azınlık durumundaki grupların da eğitim hakkından faydalanacağı biçimde genişletilmiştir. Bütün bireyleri içine alan; onların becerilerini ve ihtiyaçlarını her ne şekilde olursa olsun destekleyen ve kabullenen bir eğitim sistemidir. Kapsayıcı eğitimi benimseyen eğitim anlayışı okulun binalarını, dersliklerini, oyun alanlarını ve tuvaletlerini her kademedeki çocuğa uygun hale getirir. Kapsayıcı eğitim, bütün öğrencilerin aynı okulun içinde beraber öğrenebilmeleri manasına gelir (UNİCEF, 2017:1-2). Etkili kapsayıcı eğitim için eğitim sistemlerinin aşağıda yer alan unsurlara saygı göstermesi gerektiğine inanılır. Bu unsurlar:

Ayrımcılığa karşı durma,

Ulaşılabilir olma,

Özel gereksinimlere uyum sağlama

Öğrenmek ve öğretmek için farklı yaklaşımlar,

Eşit standartlar,

Aktif katılım,

Engellilerin ihtiyaçlarının karşılanmasına destek,

İşgücü piyasasının hazırlığı ile bununla alakalı düzey (Inclusion International,2009:25)

Eğitimin merkeze öğrenciyi almasıyla kişisel farklılıklara olduğundan fazla dikkat edilerek, eğitim süreci içindeki her bir öğrenciyi eğitim sürecinin içene almak için oldukça fazla çaba sarf edilmiştir. Önemi artan kapsayıcı eğitimin esasları aşağıda ifade edilmiştir;

Her birey öğrenir.

Herkes bir şeyler öğrenebilir inancına sahip olmalıyız.

Her birey bazen belli konularda öğrenmede güçlük yaşar.

Her çocuk öğrenme süreci ve eğitim sürecinde desteklenmelidir.

Farklılığı hoşgörülüyle kucaklayan toplumlara saygı duyulmalıdır.

Öğretmenlere destek olunmalıdır.

Eğitim hayat boyu sürer.

Öğrencilerin birbiri arasındaki farklılıkları sorun gibi değil, öğrenmeyi sağlayan bir fırsat olarak görülmelidir.

Sadece engeli olan öğrenciler için değil eğitimdeki dezavantajlı bütün gruplar eğitime erişimleri ve öğrenmelerini engelleyen faktörler en aza indirilir (Stubbs, 2008:54, MEB, 2013a:14)

Kapsayıcı eğitimin ülkeler arası eğilimlerine bakıldığında, kapsayıcılığı düşünmenin altı yoluna ulaşılmıştır (Ainscow vd. 2006:15-27). Kapsayıcı eğitimin kavramsal şekil almasında görev üstlenen altı yol şöyledir;

Engellilik ve Özel Eğitime İhtiyaçlılık Olarak Kapsayıcılık: Kapsayıcı eğitimin en fazla kullanılan yaklaşımı olarak görülür. Kapsayıcı eğitim ortaya çıkarken sürülürken düşünülen fakat zaman içinde gelişme gösteren kapsayıcı eğitim anlayışı çıkış noktasının olması nedeniyle çok fazla fikirde kapsayıcı eğitim; yalnızca engeli olan ve özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilere hitap eden anlayış olarak algılanmaktadır. Bu fikir kapsayıcı eğitimin gelişmesine engel olduğu öne sürülebilir.

Disiplin Esaslı Dışlanmalara Yanıt Olan Kapsayıcılık: Buradaki kapsayıcılık anlayışı; disiplinli davranmadığı için okul yaşamında dışlanan çocuklar ile ilgilidir. Öğrencilerin bu davranışları sergileme nedenlerine bakılmaktadır.

Dışlanma Yaşadığında Kendini Koruyamayan Tüm Gruplarla İlgili Kapsayıcılık: Bu eğitim anlayışında sığınmacı çocukların, etnik azınlıklar için geliştirilen kapsayıcı yaklaşımdır. Engelli bireyleri, özel eğitime gerek duyan çocukları bu kapsamın içinde değerlendirir.

Tüm Okulun Gelişmesi için Kapsayıcılık: Bu yaklaşımı ilk İngiltere ortaya atmıştır. Çeşitli okulları açmaktan ziyade öğrencilerin hepsini kapsayabilen okullar inşa edilmesini ve niteliği yüksek, okullar oluşturulmasını fikrini savunur.

Tüm Bireylere Eğitim Kapsayıcılığı: Bu yaklaşım eğitim ortamındaki amaçlara, ülkeler arası bilgi ve eğitim erişimine dikkat çekmekte olduğu söylenebilir. UNESCO ‘ nun desteklediği yaklaşım olduğu için değeri yüksektir.

Toplum ve Eğitime Prensipli Yaklaşım Olan Kapsayıcılık: Bu anlayışta toplum değerlerine ve eğitime önem verildiği görülmektedir. Bu değerler devletlerin eğitim politikasına ışık olduğundan önemli sayılmaktadır.

Bu bilgiler ışığında, kapsayıcı eğitim, bütün bireylere adil eğitim ortamında, tüm insanları “herkese kaliteli eğitim” fikri etrafında toplayan, aykırı, dışlayan davranışlardan uzak, okul ortamı oluşturma amacı olan anlayıştır diyebiliriz.

2.3. Ülkemizdeki Kapsayıcı Eğitimin Mevcut Durumu ve İhtiyacı

Kapsayıcı eğitimin evrensel yasalarına bakmak gerekirse, tüm bireylerin farklı olan ırklarına, cinsiyetlerine, fiziksel özelliklerine, kültürlerine ve etnik kökenlerine dikkate almadan adaleti esas alan eşit fırsatı baz alan, kaliteyi esas alan, her çocuğun yeteneğine, öğrenme özelliğine, ilgisine, dikkat ederek ihtiyacı olan eğitimi alması; buradan hareketle milletlerin işbirliği içinde olması, ihtiyaç duyulan politikalar oluşturmasına vurgu yapmıştır. Kapsayıcı eğitimin Türkiye’deki uygulama ve yasalarına baktığımızda, milletler arası bildiri, yasa ve belgeleri kabul etmiş olup, T.C. Anayasası ile 42. Maddede eğitim hakkının güvenceye alındığını, buradan hareketle temel eğitimde erkek ve kız farkı olmadan tüm yurttaşlara parasız ve zorunlu eğitim verileceği, insanların hakkı olan eğitim ve öğretimden mahrum bırakılmayacağı ifadeleri yer alır (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982). Milli

Eğitimin Temel Yasası'nda ırk, dil, cinsiyet, din, ayrıcalığı yapılmadan tüm Türk vatandaşlarının hakkı olan eğitime vurgu yapılarak eğitimin genellik ve eşitlik ilkesinin kabul edildiği görülmüştür. Kişilerin yeteneği, ilgisi ve isteği dikkate alınarak eğitime tabi tutulacakları belirtilmektedir (MTEK, 1973, s. 2). MTEK' in 8. Maddesi gereğince ister kadın olsun ister erkek tüm insanların eğitimin haklarından eşitçe yararlanacağına, korunma ihtiyacı olan çocukları yetiştirmek için ihtiyaç duyulan tedbirleri alma gerekliliği belirtilmiştir. Özel eğitim gereksinimi olan bireylerin eğitilmesine dair açıklanan maddeler 1983 senesinde Özel Eğitim Gereksinimli Çocuklar Yasası ve Engelliler Hakkında Yasası'nda yer verilmiştir. Engelliler için oluşturulan kanuna istinaden eğitim hakkı engellilerin engellenemez ve özel hallerine bakılıp fırsatlarının eşitlenmesiyle buldukları alana uyumları sağlanarak eğitim hakları kullanmaları sağlanır. MEB kanununun gereği; engelli öğrencileri öğretimden tam yararlanmaları için planlamalar yapıp, gereksinim duyacakları kabartmalı yazı tablosu, sesli kitapları vb. ürünleri temin etmekten sorumludur (MEB, 2005, s.9466, 6). Özel Eğitim Muhtaç Çocuklar Yasası gereğince engeli olan bireyler engelinin derecesine ve engelinin türüne dikkat edilmeksizin özel eğitim hizmetinden faydalandırılarak; eğitim aşamalarında meslek eğitim hizmetlerinden ve iyileştirme eğitimleri aralıksız devam ettirilmeye çalışılmalıdır. Yasaya istinaden özel eğitime gereksinimli bireylerde öncelikle kaynaştırma eğitimleri uygulanır (Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu, 1973, s. 73, 1).Kapsayıcı eğitimde önemli yer bulan kaynaştırma eğitim Türkiye'de 1997 senesinde yürürlüğe girerek; 573 sayılı Özel Eğitim Kanunu ile düzenlenmiştir. Bu yasayla özel eğitim gereksinimli çocuklara eğitim hizmetleri doğrudan verilerek, okullar, program, kurullar belirtilmiş, özel eğitimin ne şekilde uygulanacağı, özel ve genel amaçları, devlet kurumlarının yetki, görevleri ayrıntılarıyla ifade edilmiştir. 2006 senesinde kabul edilip; 2012-2018 yıllarında tekrar düzenlenerek yeni bir şekil alan Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği bu hizmetlerin daha verimli hale gelmesi amacıyla düzenlenmiş, engelli çocukların öğrenim haklarından faydalanma aşamasında kullanılacak yöntem, uygulanan yol ve kuralları ayrıntılarıyla ifade etmiş ve devlet kurumlarının görev ve rollerini daha net hale getirerek açıklayıcı şekil almıştır. Ülke mevzuatımıza bakıldığında, engelli bireyler eğitimine dair dünyadaki gibi politikalar oluşturulduğu açıkça görülmektedir. Kapsayıcı eğitim uygulama süreci içinde devletlerin ihtiyaç duyduklarına göre değişerek şekil almıştır. Bilhassa Suriye Savaşı'ndan kaçıp Türkiye topraklarına yerleşen Suriyeli kişilerin toplum içine kaynaşmaları amacı ile kapsayıcı eğitim politikalarında, uygulamalarında gelişmeye ve değişmeye giden MEB (bkz. Aktekin, 2017), daha sonraki senelerde yalnızca uyruğu farklı olan bireylere değil, toplum içindeki bütün

dezavantajlı olan öğrencilere eğitim aşamalarında etkili biçimde kapsama gerekliliği düşüncesinden esinlenerek giriş bölümündeki projeleri yaşama geçirmeye başlamıştır. Türkiye’de yapılan kapsayıcı eğitime ait çalışmalar son zamanlara kadar kaynaştırma eğitimi baz alınarak yapılmış olduğu görülmekte olup; engeli olan bireyler örnekleme üzerinden çalışmalar hayata geçirilmiştir. Ülkemizde hem kapsayıcı eğitim hem de kaynaştırma eğitim kavramlarının net anlaşılabilmesi ve uygulanmasında karşı karşıya kalınan zorluklardan ötürü istenilen hedefe varılmadığı tekrarlanan çalışmaların neticesinde ortaya çıkarılmıştır (ERG, 2016). Atasü-Topcuoğlu (2012) araştırmasında, göç ile gelen çocukların Türkiye’de yaşadıkları zamandaki gereksinimlerini şöyle belirtmiştir: Sosyal psikolojilerine destek, barınma desteği, hukuk ile ilgili destek ve beslenmelerine yönelik destek, dili öğrenme desteği, çalışma yaşamlarına yönelik destek, sağlık hizmetlerine, eğitime erişime destek ile sağlanması gerekir. Yıldız (2013) araştırmasında, Suriye’den Türkiye’ye sığınanların dillerinin yetersiz olması, eğitim seviyelerinin düşük olması, barındıkları yerlerde ve kamp alanlarında kültürel, sosyal etkinliklerden mahrum olmalarından, eğitimsiz olan kamp personelinden, sığınmacı olan bireylerin etnik kökeninden, istihdamından ve kültür yönünden farklılıkların sorunlara sebep olduğundan bahsetmiştir. Kartal ve Başçı (2014) araştırmasında, ülkemize göç eden göçmen ve mültecilerin geldiklerinde ekonomik, sağlık, dil, hane, eğitim, iletişim, uyum vb. psikolojik, sosyal problemlerle karşılaştıklarından bahsetmiştir. Doğutaş (2016) araştırmasında, ülkemizin Suriye, Afganistan, Irak, İran olmak üzere birçok milletten gelen mültecilere yer olduğuna değinmiştir. Ülkemize gelen sığınmacıların en önemli problemi çocuklarının alacakları eğitimdir. Okula devam sağlayan öğrenciler başta iletişim problemleri, uyum sorunlarıyla karşı karşıya kalmaktadırlar. ERG (2016) Türkiye uygulanan Kapsayıcı Eğitimin Ortaöğretim Kademesindeki Durumu Analiz raporundan çıkan sonuç; uygulanan sistemin ülkemizde kapsayıcı eğitimden ziyade bütünleştirme eğitimi seviyesinde olduğu vurgusu yapılmış olup; tüm dezavantajlı olan bireyleri sürece dâhil eden uygulama ve yasalar ile bu eğitim sisteminin gelişmesine sebep olacağına değinmiştir. Tüm dezavantajlı olan kişileri eğitim ortamlarına kabul etmeyi hedefleyen sistem olmalı diyen ve bu sorumluluğun tüm okul paydaşlarının olduğuna, dikkat edildiği takdirde de sistemin gelişmesine neden olacağına rapor üzerinde fazlaca durarak vurgu yapmıştır. ERG (2016) kapsayıcı eğitimin uygulamasına dair eğitim politikaları bir anca önce oluşturulması Türkiye Kapsayıcı Eğitimin Yaygınlaştırılmasına Dair Politika Tavsiyeleri raporunda belirtilmiştir. Bilgilendirme ve farkındalık artırma çalışmaları da kapsayıcı eğitimin yaygınlaşması yönünde olumlu katkı sağlayacağından bu tarz çalışmalar bir an evvel yapılması gerekir. Ayrıca, öğretmenlerin eğitim alması sürece olumlu fayda

sağlayacağından, bu aşamadaki tüm faktörlerin kapsayıcı uygulamaları desteklemesi için güncellemek gerekmektedir. Yıldırım (2017) araştırmasında, sığınmacı olan çocuklarla görüşmeler ve gözlem yapıldığında; çocukların sınıf ve okul içinde yalnızlık hissettiklerini, içlerine kapanık olduklarına, çekingen davrandıklarını, dil sorunları yaşadıklarını ve sınıflarda bu öğrencilerin materyal eksikliği yaşadığını ifade ederken, öğretmenlerden alınan bilgiler neticesinde bu çocukların ülkelerinde yaşadıkları şiddet ve savaşın etkisi ile güvenlik korkusu yaşadıklarını bunun yanında dil problemleri ve buna benzer sorunlardan ötürü ifade sorunları yaşadıklarını, bunların sonucunda da okul başarılarının da düşük olduğunu belirtmiştir. Sınıf içinde öğretmenin, sığınmacı çocukların ile akranlarının birbirlerine saygı ve anlayış içinde bir hava sağlanması için bu konuda gayret ettiklerini belirtmiştir. Bu çocuklar ders sırasında değinilen örneklerin, ait oldukları kültürleriyle ilişkilendirilince ve görsel sunumlu etkinliklerde derse katılımlarının maximum seviyede olduklarını; konuşma, okuma-yazma etkinliklerindeyse daha pasif oldukları bulgularına rastlanmaktadır. Bütün şehirlerde eğitim alan koordinatör öğretmenler 2019 senesinde Milli Eğitim Bakanlığı ortak çalışması ile kurum ve okul yöneticilerine 40 saatlik Kapsayıcı Eğitim konulu hizmet içi eğitimler vermiştir. Bu eğitimlere önümüzdeki günlerde birçok öğretmenin katılacağı planlanın olduğu belirtilmektedir.

2.4. Kapsayıcı Eğitim Uygulamalarında Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

Kapsayıcı eğitim yalnızca ulaşılan okulların hazır duruma getirilmesi değil, tüm okullara önem verilmesi gerekmektedir. Öğrencilerin karşılaştıkları problemleri saptamada; öğrencilerin dışlanmasına neden olan manilerin kaldırması yolunda bir formül uygulamak kapsayıcı eğitimin zeminini meydana getirmektedir (UNESCO, 2012). Bu zor durumların üstesinden gelmeleri için öğrencilerin problemlere çözüm bulma becerisini kazanmaları yönünde devamlı vurgular yapılmalıdır. Çok yönlü gelişim süreci olan kapsayıcı eğitim özveri, güven, işbirliği, saygı, katılım, zaman, sabır, cesaretli olmayı gerektirir. Buradan hareketle önceliğimizin öğrencilerin gereksinimlerine dikkat kesilerek onların desteklenmesi gerektiği unutulmamalıdır (Riester-Wood, 2012). Genel manasıyla bu aşamaları kapsayan eğitim bilimi olarak tanımlayan Rouse ve Florian (2012) birçok öğrenciye fayda sağlayan öğrenme ile alakalı fikir değişikliği olarak tanımlamışlardır. Ayrıca zorluklara maruz kalanlara, öğrenme yaklaşımı ile tüm öğrencilerin sınıf atmosferine dahil olabilmesinin, bütün çocukların öğrenme imkanlarından gereğince faydalanmaları ve öğrenme ortamının zengin içeriklerle olmasını gerektiren yaklaşım olarak ifade etmişlerdir. Bu eğitim anlayışının, uygulamaların başarısızlık sebeplerine bakmak gerekirse;

öğretmenlerin işin ehli kişilerden destek almaması, onlara danışmaması, eğitimde kullanılan materyallerin yetersiz olması açıklamalarını Desai ve Mitchell (2005) senesinde yapmıştır. Hodge ve Ammah (2005) senesinde çalışma yapan, çok yakın sonuca ulaşarak, yeterli olmayan materyal ve kaynakların, devlet elince gereğince desteklenmemesi bu kapsayan eğitimin başarıya ulaşmasındaki önüne çıkan maniler şeklinde ifade etmiştir. Okuldaki akademik hayat, sosyal yaşamlara katılımında birtakım zorluklar çeken bazı çocukları unutmamak gerektiği, yaşanan zorlukların kapsayıcı eğitim aşamalarında önemli yer teşkil ettiği ifade edilir. Kapsayıcı eğitimin en genel uygulamaları şunlardır; 1. Kapsamlı eğitimde olumlu öğretmen tutumlarını yüreklendirin, 2. Kapsamlı eğitimde temel yetkinlikler üzerine gelişim sağlanmalı. 3. İçine alma ve alakalı kavramların anlamlarını geliştirerek bunları derslerde tutarlı biçimde kullanın 4. Değerlendirilen farklılıkların çağdaş görüşleri kabul etme üzerine düzenlemeler yapın 5. Okul dönemi boyunca çocuğun gelişimini rapor edin ve dikkati bu noktaya verin. 6. Öğretmenlerim işbirliği içinde hareket etmelerini teşvik edin. 7. Bütün çocukların erişeceği müfredatlar da ayarlamalar, değişiklikler oluşturma emeklerine karşın öğretmenlerinizi destekleyin, 8. Katılım sağlayan pozitif tutumları besleyin, takdir edin, modelleyin. 9. Kapsayan değerleri benimseyen çalışan personelinizi hem teşvik hem de takdir edin, 10. Farklılıkların ne denli önemli olduğu hakkında farkındalık oluşturun. 11. Kanıtlamaya dayanan öğretim şekli ve öğrenmeyle alakalı okul bazında meslek öğrenim yöntemlerini kullanın, 12. Bütün çocukların ilerleme derecelerini takip etmek için yapıları şekillendirin. 13. Mesleki öğrenme teşviği ile bu grupların birliktelik halinde olmalarını sağlayın. 14. Veliler ile okulların ortaklığını destekleyin (Graham & Scott, 2016). Kapsayan okul uygulamalarının etki yaratan umutları: Uygulamalar ve hazırlanan ortam tüm öğrencilerde yüksek beklenti oluşturan ortamlar ve uygulamaları içermeli,

Bütün çocukların başarmalarını amaçlayan uygulamalar ortak kültürü inşa ediyor olmalı,

Kapsayan uygulamaların ortak sözcük hazinesi olmalı,

Kaynakların kontrollü yönlendirildiği öğrenciyi merkeze alan bir süreç planı yapılma gerekliliği,

İşbirliği Profesyonel manada sağlanılmalı,

Sayılanların hepsi gerçekleştiğinde, kapsayan eğitim anlayışı ile inşa edilen okullardaki akademik başarı sonuçlarında artış yaşandığı, disiplin sorunlarında azalma gözlemlendiği, öğrenciler ve personelin katılımının arttığı sonuçlarını görürüz diyebiliriz.

2.5. Kapsayıcı Eğitim Uygulamasında Okul Yöneticilerinin ve Öğretmenlerin Tutumu

Öğretmenin merkezde olduğu çalışmalara bakıldığında; iyi yeterliğe ulaşmış, karakter sahibi öğretmenlerin, kendini gayet güzel geliştirmiş eğitimcilerin öğrenciler üstünde etkilerinin olumlu olduğu görülürken, tersi hallerdeyse öğrencilerin olumsuz manada etkilendiği fikrine varılmıştır. Tutum Okul yönetici ve öğretmenlerin öğrencileri etkileyen kişilik özelliklerinin başında eğitimcilerin sergiledikleri tutumlar gelir. En somut anlamda engeli olan, ırkı, dini, cinsiyeti, dili, kültürü değişik olan öğrenciye pozitif tutum sergilediğinde bu çocuklar derse, iklime, ait olduğu sınıfa uyumlarının daha çabuk olduğu görülürken, eğitimcilerin tutumları negatif olduğundaysa okul ikliminden, konulardan, sınıflarından ister istemez uzaklaştıkları görülmektedir (Yıldırım, 2016). Kapsayıcı eğitim yaklaşımı öğrenciler arası kişisel değişiklikleri zenginlik gördüğünden farklı dezavantajı olan kişiler sıkça görüştikleri öğretmenlerinin sergiledikleri tutumlardan fazlaca etkilenirler.

Çeşitliklerin zenginlik olarak algılanıp kapsayıcılığı esas alan okul iklimi meydana getirmeye özen göstermek ve evrensel bir hal aldırılmasında tutumların önemi fazlasıyla ağır basar (Başbay, Kağnıcı & Sarsar, 2013).Okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin davranışlarındaki tutumların pozitif olması halinde, oluşturulan sınıf iklimlerinin demokratik hal alması ile sınıftaki çocukların, farklı özelliğe, değişik niteliğe sahip arkadaşlarını hoş görerek yani onları eleştirmeden pozitif tutumlar sergileyecekleri düşünülmektedir (Yıldırım, 2016). Jenkinson (1997) senesindeki çalışmasında ders öğretmenlerinin tutumları kapsayıcı uygulamalar üstündeki etkisinin önemli bir pay teşkil ettiğini belirtmiş, buna ilaveten de dezavantajı olan çocukların bozuk davranışlar göstermelerinin ders öğretmenlerinin sergilediği olumsuz tutumlara bağlamaktadır. Masropieri ve Scruggs 1996 senesinde yaptığı çalışmasında, dezavantajlara sahip çocuk gruplarında zaman zaman olumsuz davranış gösterdiklerini belirten öğretmenlerin, bu sorunları çözüme kavuşturabilmek için bu çocuk gruplarıyla extra zaman geçirilmesinin, olduğundan biraz daha fazla ilgilenilmesi gerektiğini belirttiklerini ifade etmişlerdir. Tabi bazı okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin bu grupta yer alan çocuklarla sağlıklı iletişim kuramamalarından yakındıklarını, çalışmalarda güçlükler yaşadıklarını dile getirerek dezavantaja sahip çocukları okul ve sınıflara isteksiz kabul ettiklerini ifade etmektedir. Yine Balfé, Dupont, Travers, McDaid, O'Donnell yaptıkları araştırmalarda eğitimin kapsayıcı olması yolunda başarıya erişememe sebeplerinden önemlisinin sergilenen, geliştirilen tutumların olumsuz olduğu kanaatine varmışlardır. Terreni(1998) senesindeki çalışmasında yaşça fazla, kıdem yılı fazla eğitimcilerin yaşça daha düşük öğretmenlere oranla olumlu

tutumları daha az sergilediklerini ifade etmiştir. Buna istinaden dezavantaja sahip çocukları bu eğitimin içine katacaklarına yürekten inanan eğitimcilerin kapsayıcı eğitime dair tutumları daha olumludur ve dezavantajlı çocuklar ile deneyim yaşayan öğretmen ve okul yöneticilerinin, bu çocuklar ile deneyim yaşamayan öğretmen ve okul yöneticilerine oranla tutumlarının daha olumlu olduğu yönünde görüş bildirmişlerdir (Avramidis, Bayliss & Burden, 2000). Padelliadu ve Lampropoulou (1997) senesinde yaptıkları araştırmada algıların yaşanan deneyimlerle değişebileceği neticesine varmışlardır. Bu şu demek oluyor; negatif deneyimler ile karşı karşıya kalınırsa negatif algılar güçlenir, olumlu tecrübelerle karşı karşıya kalınırsa pozitif algılar güçlenebilir.

Kuester (2000) senesindeki yaptığı çalışmasında, dezavantaja sahip çocukların engellilik seviyesinin eğitimcilerin tutumlarını etkilediği fikrini savunmuştur. Bu demek oluyor ki en az pozitif tutumun sergilendiği engel durumunun; duygusal bozukluğun ve davranışsal bozuklukların görüldüğü öğrencilere sergilendiği ifade edilmiştir. Bunun yanında Daane, Latham Beirne-Smith (2000) yaptığı çalışmalarındaysa sınıfa dahil edilen dezavantaja sahip çocukların öğretmenlerinin gereğinden fazla iş yapmalarına neden olacağını ifade etmişlerdir. Ayrıca bu çocukların diğer arkadaşlarının kabullenilmeyeceği endişesi yaşadıklarını ve kapsayıcı okul ikliminde normal olan çocukların başarı anlamında negatif etkilenebileceklerini ifade etmişlerdir (Forlin, 1998). Taştan ve Alp (2011) araştırmasında dezavantaja sahip öğrenci gruplarındaki romanlar, göçmenler, sığınmacıların okul ve sınıflarda karşılaştıkları problemlere değinmişlerdir. Roman olan öğrencilerin en fazla problem yaşadığını, buna neden olan en güçlü etkenin de eğitimcilerin bu roman gruplara negatif tutum oluşturdıklarından dolayı olduğunu ifade etmişlerdir. Sharma ve Subban (2006) araştırmasında eğitimcilerin kapsayıcı anlayışa tutumlarının pozitif olduğunu da söylese uygulama aşamasında endişe yaşadığını dile getirmişlerdir. Buna ilave olarak; siyasilerin, eğitim programcılarının eğitimde kapsayıcılık için, tüm sınıflar için, tüm okullar için ve öğretmenlerin hazırlama programına fayda sağlayacak etkili, pratik öğretme yöntemlerini eğitim müfredatlarında yer vermeleri gerekliliğine vurgu yapmışlardır. Netice olarak kapsayıcı bir sınıf ikliminin eğitimcilerin desteklenmesinden geçtiği, okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin kapsayıcılığın ilerlemesinde geliştirdikleri tutumların ne denli önemli olduğu araştırmacılarca belirtilmiştir. Bunun yanında da araştırmacı birçok eğitimci için, kapsayıcı eğitimle alakalı negatif tutumların onları etkilemediğini araştırmasında belirtmiştir (De Boer, Pijl & Minnaert, 2011).

2.6. Türkiye’de Okul yöneticilerinin Kapsayıcı Eğitime dair Görüşleri İle İlgili Araştırmalar

Baykara-Pehlivan ve Baykara-Acar (2009) yaptıkları çalışmalarda, dışlanma sorunlarına maruz kalan çocukların bu dışlanma sebeplerinin önüne geçme gerekliliğinden söz ederek, eğitimin kapsayıcı niteliklere sahip olma zorunluluğundan ve eğitim öğretim programında kapsayıcılığa değer verilmesi gerekliliğinden söz etmişlerdir. Bütün çocuklar için eğitim fikrini amaçlayan, buradan hareketle çocukların sahip olduğu şartlara bakıldığında merkeze öğrenciyi alan, çocuklar arası farklılıklarının değer gördüğü bir sisteme gerek olduğu neticesine varmıştır.

Abbas, Zafar ve Naz (2016) yapılan çalışmalarında, eğitimcilerin eğitimin kapsayıcı olması hakkındaki farkında olma seviyelerini araştırmışlardır. Araştırmalar neticesinde sahip olunan yaşa göre farkındalık seviyesinin de değiştiği, bununla beraber çalışma yılı fazla olan eğitimcilerin eğitimin kapsayıcılığı hakkında ve özel eğitim hakkındaki farkındalıkların hizmet yılı az olan eğitimcilere göre çok düşük olduğu sonucuna varılmıştır. Bununla birlikte eğitimcilerin bu konuya dair düzenlemeler hakkında sahip oldukları bilgi seviyelerinin çok az olduğu neticesine varılmıştır.

Emin (2016) yaptığı çalışmasında, Suriye’den gelen çocukların aldığı eğitimleri, yaşadıkları güçlükleri incelemiştir. Ülkemizde 2,5 milyonu aşkın Suriyeli’ nin aldığı eğitime dair şu neticelere varmıştır: Kamplarda yaşamlarını sürdüren Suriyeli vatandaşların eğitim gereksinimleri yüksek oranda karşılanırken, lakin kampta yaşamayan Suriyelilerin eğitime devam etmelerinde bazı sorunlar yaşadığı görülmektedir. Yaklaşık % 90’ı bulan okullaşan oranı kamplarda yaşayan Suriyeli öğrencilere aitken, kamp dışında yaşayan çocuklarda bu oran % 26’ yı bulmuştur. Bu demek oluyor ki eğitim şartlarının ve koşullarının kampın dışında daha güç ve eksikliği olduğu manasına geliyor. Buradan hareketle, kampın dışında hayat süren çocukların sorunlarına daha önce çözüm bulmak gerektiği söylenmektedir.

Çakmak (2018) araştırmasında Kilis’ teki Suriye’ den gelen çocukların eğitimleri için gittikleri okullarda; okul idarecileri tarafından bu çocukların yaşadıkları yönetsel manadaki olumsuzlukların görülmesi, bunların çözüme kavuşturulması için tavsiyeler bulmak amacı ile yapılmıştır. Bu çalışma ile Suriye’ den gelen çocukların yaşadıkları öncelikli problemin iletişim olduğu, kimi okullarda bu çocukların sayısının fazla olması ve bu nedenle problemin hat safhaya çıkması, buna ek olarak da kültür anlaşmazlıklarının velilerin kendi arasında ve öğrencilerin kendi arasında olduğu ifade edilmiştir.

Yüce (2018) yaptığı çalışmada ülkelerinden mecburen gelmek zorunda kalan, geçici olarak koruma altına alınan Suriye' den gelen çocukların okulla olan uyumlarının araştırıldığı çalışmada, öğretmenler, okul yöneticileri, rehberlik öğretmenleri, Suriye' den gelen çocuklar ve hep Türkiye' deki çocuklarla yapılan sözlü görüşmelerin neticesinde Suriye' den gelen çocukların okullarına uyum sağlama aşamasında karşı karşıya kaldıkları problemlerin olduğu sonucuna varılmıştır. Bu sebeplere göre, göç ile gelen çocukların okullarına uyumlarını belirleyen öncelikli etkenlerin kültür ayrılıkları, farklı dile sahip olmaları, diğer arkadaşlarının tutumları, öğretmenlerinin negatif tutumları, derse hazır olma durumları, seviyeleri, travmatik olaylara maruz kalmış olmaları, okulun Türk velilerinin Suriyeli çocuklara, Suriyeli velilere ön yargıyla davranmaları söylenebilmektedir.

Kaya (2019) yaptığı çalışmada, temel eğitim seviyesindeki eğitimin kapsayıcı şekilde uygulanabilmesi için Milli Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen üst politika evraklarında ne tür hedef ve uygulamaları ele aldığını incelemiştir. Bu ele alınan hedeflerin ne derecede gerçekleştikleri durumunu bulunmaya çalışılmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

‘İlkokullarda Görev Yapan Okul Yöneticilerinin Kapsayıcı Eğitime Dair Görüşleri’ başlıklı araştırmanın yöntemi betimsel bir araştırma olarak tasarlanmış nitel bir çalışmayı kapsamaktadır. Bu kapsamda dezavantajlı çocukların eğitimine ilişkin geliştirilmesi gereken eğitim politikaları konusunda altı maddeden oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Araştırmacı hazırlamış olduğu yarı yapılandırılmış görüşme formları aracılığıyla veri toplama yoluna gitmiştir.

Nitel araştırma, yapılandırılmış veya yapılandırılmamış görüşme formlarının nitel olan bilgileri toplayarak bu tekniğin kullanıldığı, olayların normal alanları içerisinde rasyonel, bütün bir biçimde ortaya konduğu nitel bir zaman diliminin izlenip araştırılmasıdır (Yıldırım ve Şimşek 2005, 39).

Araştırmada, içerik analizi sonucu veriler kodlanarak temalar ve alt temalar belirlenmiştir. İçerik analizinde yapılan esas işlem, birbiriyle benzer olan bilgileri belirli temaları, kavramları ortaya koyup; bu kavramları okuyucunun anlayacağı bir şekilde düzenleyip açıklamaktır.

3.2. Çalışma Grubu

Bu çalışmada nitel araştırmadaki amaçlı örneklem metodlarından ölçüt örneklem metodu kullanılmıştır. Bu örneklem metodu belirli bir araştırmanın hedefine uygun olan özellikleri içeren kişilerin araştırma içerisine dâhil edilmesini ifade eder (Palys, 2008). Bu araştırmanın çalışma grubunu 2019- 2020 eğitim öğretim yılında Denizli ili Pamukkale ilçe merkezinde ilkokullarda görev yapmakta olan 15 okul yöneticisi oluşturmaktadır.

Tablo 3.1. *Katılımcıların Özellikleri*

Katılımcıların Özellikleri		f
Cinsiyet	Kadın	1
	Erkek	14
Kıdem	1-5 yıl	1
	6-10 yıl	4

	11-15 yıl	3
	16 ve 20 yıl	4
	21 ve üzeri	3
Branş	Sınıf Öğretmeni	15

Tablo 3.1’de araştırmaya katılan okul yöneticilerinin katılımcı özelliklerine ait bulgulara yer verilmiştir. Tablo 3.1’e göre, cinsiyet dağılımı incelendiğinde okul yöneticilerinin 14’ünün erkek ve 1’inin kadın olduğu görülmektedir. Ayrıca okul yöneticilerinin kıdem durumlarına ilişkin bulgularının dağılımının ise 1-5 yıl kıdeme sahip öğretmenlerin 1 kişi, 6-10 yıl kıdeme sahip okul yöneticilerinin 4 kişi ve 11-15 yıl kıdeme sahip okul yöneticilerinin 3 kişi, 16-20 yıl kıdeme sahip olanların 4 kişi, 21 yıl ve üzeri kıdeme sahip okul yöneticilerinin ise 3 kişi olduğu görülmektedir. Branş bazında incelendiğinde toplam 15 Sınıf Öğretmeninin katıldığı görülmektedir.

Tablo 3.2 Araştırmaya Katılan Okul Yöneticilerinin Cinsiyetleri

	Katılımcılar	Kodlama
1	Erkek Öğretmen	K1
2	Kadın Öğretmen	K2
3	Erkek Öğretmen	K3
4	Erkek Öğretmen	K4
5	Erkek Öğretmen	K5
6	Erkek Öğretmen	K6
7	Erkek Öğretmen	K7
8	Erkek Öğretmen	K8
9	Erkek Öğretmen	K9
10	Erkek Öğretmen	K10
11	Erkek Öğretmen	K11
12	Erkek Öğretmen	K12
13	Erkek Öğretmen	K13
14	Erkek Öğretmen	K14
15	Erkek Öğretmen	K15

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada, yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşme, önceden hazırlanan dört sorunun katılımcılara sorulması ve katılımcıların bu sorulara verdikleri yanıtlardan oluşmaktadır. Katılımcılara sorulacak olan sorular hazırlanmış, uzman görüşüne başvurulmuş, uzman görüşü ile görüşme sorularının içeriği ve soru sayısı belirlenmiştir. Görüşme formu iki kısımdan meydana gelmektedir. Görüşme formunun birinci kısmında okul yöneticilerinin kişisel bilgileri (yöneticilerin cinsiyeti, medeni durumları, mesleki kıdemleri, öğrenim durumları ve branşları), ikinci kısmında ise kapsayıcı eğitime karşı okul yöneticilerinin bakış açılarının ne olduğu, geliştirilmesi gereken politikaların neler olduğu, ülkemizdeki kapsayıcı eğitimin bulunduğu durumun ne olduğu, kapsayıcı eğitimi uygularken okul yöneticilerine ve öğretmenlere düşen görevlerin neler olduğu, bu eğitim anlayışını benimsetmek için ne tür çalışmalar yapılacağına ilişkin sorulara yer verilmiştir. Araştırmada kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formu soruları aşağıda yer almaktadır.

1. Birçok ülkenin eğitim sisteminde kapsayıcı eğitime dair politikaların geliştirilmesiyle ilgili ne düşünüyorsunuz?

2. Ülkemizdeki eğitim sisteminde mevcut olan durum ele alındığında kapsayıcı eğitime yönelik nasıl bir politika uygulanması gerekir? Neden?

3. Kapsayıcı eğitim kapsamında dezavantajlı öğrencilere yönelik okullarda hangi çalışmalara yer verilmelidir? Niçin?

4. Kapsayıcı eğitimin okullarda uygulanma sürecinde okul yöneticilerine hangi roller düşmektedir? Neden?

5. Kapsayıcı eğitimin okullarda uygulanma sürecinde öğretmenlere hangi roller düşmektedir? Neden?

6. Eğitim sisteminde kapsayıcı eğitime yönelik bilinçliliği ve farkındalığı arttırmak için kimlere hangi tür eğitimler verilmesi gereklidir? Neden?

3.4. Verilerin Toplanması

Bu çalışmada katılımcıların kapsayıcı eğitim içerisinde yer alan farklı farklı bölgelerden göç etmek zorunda kalan ve dezavantajlı öğrencilerin eğitimleriyle ilgili geliştirilmesi

gereken politikalar hususunda görüşlerin belirlenmesi amacı ile araştırmacı tarafından yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Hazırlanan bu sorular üç farklı okul yöneticisinden, uzman görüşü alınıp hazırlanarak ve gerekli görülen düzeltmeler yapılarak son halini almıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Veri toplama aracının birinci bölümünde katılımcıların yaşları, cinsiyetleri, öğrenim durumları, vb. durumları hakkında bilgi sahibi olunacak sorular bulunmaktadır. İkinci bölümünde ise araştırmaya konu olan verilerin toplaması amacı ile yarı yapılandırılmış görüşme formunda bulunan altı tane soru bulunmaktadır. Görüşmeler okul yöneticilerinden randevu alınıp, yüz yüze görüşme yolu ile gerçekleştirilmiştir. Hazırlanan görüşme formunda yöneticilere altı maddeden oluşan, açık uçlu sorular sorulmuştur. Araştırmanın amacı gereği görüşme süreleri değişiklik gösterse de 25-30 dakikalık görüşmeler yapılmıştır Türkiye’de kapsayıcı eğitimin uygulanması, oluşabilecek sorunları ve geliştirilmesi gelen politikalar ve uygulamalar üzerine görüşler alınarak ses kayıt cihazıyla kayıt altına alınmıştır. Kayıt altına alınan veriler düzenlenerek, bilgisayar ortamında yazılı doküman haline getirilmiştir. Verilerin analizinde araştırma bulguları frekans kullanılarak tablolar halinde sunulmuştur. Okul yöneticilerinin kapsayıcı eğitime dair görüşleri içerik analizi yoluyla analiz edilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde, ilkokullarda görev yapan okul müdürlerinin çeşitli yönleriyle kapsayıcı eğitime dair eğitim sistemlerinde politikaların geliştirilmesiyle ilgili düşünceleri, ülkemiz eğitim sistemi göz önüne alınca uygulanması gereken politikalarla ilgili görüşleri, okullarda kapsayıcı eğitim için yapılabilecek çalışmaların neler olduğu, kapsayıcı eğitimin okullarda uygulanması sürecinde yöneticilere düşen rollerin neler olduğu, yine bu süreçte öğretmenlerin rolleri ve kapsayıcı eğitime ilişkin farkındalığı artırmak için kimlere ne gibi eğitimler verilmesine yönelik düşünceleri doğrultusunda elde edilen bulgular ele alınmıştır.

4.1. Okul Yöneticilerinin Dünyadaki Eğitim Sistemlerinde Uygulanan Kapsayıcı Eğitim Politikalarına İlişkin Görüşleri

Bu alt probleme dayalı olarak yönetici görüşleri aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 4.1. *Okul Yöneticilerinin Görüşlerine Göre Dünyadaki Eğitim Sistemlerinde Uygulanan Kapsayıcı Eğitim Politikalarının Özellikleri*

Kategoriler	Öğretmen No	f	%
Fırsat Eşitliği	K1, K2, K6, K7, K8, K10, K15	7	35
Farklılıkları Avantaja Çevirme	K5, K9, K14, K15	4	20
Ekonomik Gelişmişlik	K10, K12	2	10
Kamu Güvenliğini Sağlanması	K14, K15	2	10
Öğretimin Zenginleştirilmesi	K5	1	5
Farkındalık Oluşturma	K4	1	5
Empati	K1	1	5
Hoşgörü	K4	1	5
Hizmet içi Eğitim	K3	1	5
TOPLAM	12	20	100

Tablo 4.1.'de, araştırmaya katılan okul yöneticilerinin kapsayıcı eğitime dair politikaların özelliklerine ilişkin verdikleri özellikler belirtilmiştir. 15 okul yöneticisinin %35'i dünyadaki eğitim sistemlerinde uygulanan Kapsayıcı Eğitim Politikalarının "Fırsat Eşitliği" temeline dayandırıldığını belirtmektedir. Örneğin, yöneticilerden birisi olan K2 görüşlerini; "*Kapsayıcı eğitim, dünyadaki eğitim sistemlerinin olmazsa olmazlarından. Kapsayıcı eğitim; eğitim politikalarının, öğretim programlarının, okul kültürünün öğrenenlerin farklı ve çeşitli ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde değiştirilmesini öngörür. Kapsayıcı eğitim farklı etnik yapıdaki çocukların fırsat eşitliği doğrultusunda eğitim*

alabilmeleri için ülkelerin politikalar geliştirmesi zorunludur.” şeklinde ifade etmiştir. Buradan anlaşılmaktadır ki; kapsayıcı eğitim politikaların geliştirilmesi için ülkelerin eğitime fırsat eşitliği temelinde yaklaşımları gerekmektedir. Yine K10 bu konuda; *“Eğitime erişimin kapsayıcı eğitim sayesinde daha kolay olmakta ve fırsat eşitliği de bu sayede sağlanmaktadır”* görüşünü belirtmiştir.

Katılımcılardan %20’si dünya genelindeki kapsayıcı eğitim politikalarında *“Farklılıkları Avantaja Çevirmenin”* önemli olduğunu belirtmişler. Örneğin yönetici E5 görüşlerini; *“Birçok ülkenin eğitim sisteminde kapsayıcı eğitime dair politikaların geliştirilmesiyle ilgili olarak; öğrenciler arasındaki farklılıkları ve öğrencilerin farklı ihtiyaçlarını bir problem olarak değil, öğretimin zenginleştirilmesine yönelik bir fırsat olacağını düşünüyorum.”* şeklinde ifade etmiştir. Katılımcılardan 2’si Kapsayıcı Eğitim Politikalarının uygulanmasında ve politikalar geliştirilmesinde ülkelerin ekonomik gelişmişliklerinin ve kamu güvenliğini sağlamalarındaki başarılarının etkili olduğunu belirtmişlerdir. Örneğin katılımcı K10 bu konudaki görüşlerini; *“ Özellikle gelişmiş ülkeler kategorisinde değerlendirilen batı ülkelerinde bu alanda daha açık politikalar uygulandığı ve eğitime erişimin daha kolay olduğunu görebilmekteyiz. Eğitim sistemlerinin kurgulanmasında ve uygulanmasında ekonomik gelişmişlik düzeyinin belirleyici bir faktör olması sebebiyle ülkelerin politikaları bu düzeyde şekillenmektedir.”* şeklinde belirtmiştir.

Tablo 1’de görüldüğü üzere çalışma grubundaki bireylerden 7’si (%35) katılımcı çeşitli etnik yapıdaki çocuklara fırsat eşitliği sağlanmasının gerektiğini, 4’ü (%20) katılımcı ise farklılıkları avantaja çevirmek gerektiğini belirtmişlerdir. Bu da kapsayıcı eğitim politikalarının herkesi kapsayan bütüncül bir yaklaşımla ele alınarak fırsat eşitliği ve farklılıkları avantaja çevirmeyi sağlayacak politikalar geliştirilmesi sonucunu vermektedir.

4.2. Okul yöneticilerinin ülkemiz eğitim sisteminde uygulanan kapsayıcı eğitim politikalarının nasıl olması gerektiğine yönelik görüşleri

İkinci alt probleme ait yöneticilerin ülkemizdeki eğitim sisteminde uygulanmakta olan kapsayıcı eğitim politikalarının nasıl olması gerektiğine ilişkin görüşleri aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 4.2. *Ülkemiz Eğitim Siteminde Uygulanan Kapsayıcı Eğitim Politikalarının Nasıl Olması Gerektiğine Yönelik Ortaya Çıkan Özellikler*

Kategoriler	Öğretmen No	f	%
Personel Eğitimleri	K2, K8, K11, K12, K13, K15	6	21,42
Veli Eğitimi	K11, K12, K13, K15	4	14,28
Programların Geliştirilmesi	K4, K8, K11, K15	4	14,28
Fırsat Eşitliği	K9, K11, K15	2	10,71
Bireysel Farklılıkları Dikkate Alma	K5, K6	2	7,14
Fayda Sağlama	K12, K15	2	7,14
Yeteneklerin Geliştirilmesi	K3, K15	2	7,14
Uyum Süreci Eğitimi	K14, K15	2	7,14
Fiziki Şartların İyileştirilmesi	K8	1	3,57
Kamu Güvenliği	K10	1	3,57
Problem Yaratması	K10	1	3,57
TOPLAM	13	20	100

Tablo 4.2’de okul yöneticilerinin görüşlerine göre ülkemiz eğitim sisteminde kapsayıcı eğitimin nasıl olması gerektiğine ilişkin görüşlerine verdikleri yanıtlar listelenmiştir. Tablodan çıkan sonuçlara göre katılımcılar,

Katılımcıların %21,42 si okul yönetici ve öğretmenlerinin öncelikle eğitimler alması ve düzenli olarak bu konuda bilgilendirilmeleri gerektiğini vurgulamıştır. Yine katılımcıların %14,28’i de velilerin eğitilerek bu konuda bilgilendirilmeleri gerektiğini önceliklendirmişlerdir. Bu konuda görüşünü beyan eden K2 “*Ülkemizde idarecilere yönelik kapsayıcı eğitim kursları düzenlenmiş olup öğretmenlerin daha kapsamlı ve daha etkili kapsayıcı eğitim kursları alması gerektiğini düşünüyorum. Öğretmenlerimizin birçoğu bu kursları aldı ancak hala almayanlar var. Bu kurslar tek başlarına yeterli değil devamının sağlanması gerekiyor.*” şeklinde görüşünü belirtmiştir. Yine katılımcılardan K8, “*Kapsayıcı eğitimi yeterli düzeyde uygulamak için öğretmen öğrenci ve velilere özellikle de uygulayıcı durumda olan yöneticilere bilgilendirme ve farkındalık yaratma çalışmaları ve eğitimleri verilmelidir.*” şeklinde görüşünü belirtmiştir. Yine katılımcılardan K12, “*Anaokulu dahil eğitimin her kademesindeki tüm öğretmenlerin Kapsayıcı Eğitimden geçmesi gerekmektedir. Kapsayıcı eğitimin önemi öncelikle öğretmenlere anlatılmalıdır. Bununla ilgili seminerler düzenlenmelidir*” şeklinde görüş belirtmiştir.

Katılımcıların %14.28'i ülkemizde Kapsayıcı Eğitime yönelik politikaların öncelikle program geliştirme boyutuyla ele alınması gerektiğini vurgulamıştır. Özellikle Kaynaştırma eğitim programlarının da bu alanda geliştirilmesinin önemli olacağını vurgulamışlardır. Bu alanda görüş belirten K4, “ *Ekonomik, sosyal, eğitimsel gerekçeler göz önünde bulundurularak var olan kaynaştırma eğitim programlarının daha işlevsel hale getirilerek farklılıkları olan bu çocuklarımıza daha nitelikli ve kaliteli bir eğitim politikası uygulanmalıdır*” demiştir. Ayrıca K8, “*Kapsayıcı eğitime yönelik öncelikle okulun fiziki şartları iyileştirmeli, ders programları yenilenmelidir ve yapılan uygulamalar denetlenmelidir*” diye görüş belirtmiştir. Yine katılımcılardan K11, “*Öğretim programlarının tamamının Kapsayıcı Eğitimi içine alacak tarzda hazırlanması ve program hazırlanırken tüm öğretmenlerin işin içinde olmasının sağlanması, ayrıca öğrencilerin de programın hazırlanma sürecinde olmasının sağlanması onların görüşlerine de yer verilmesi faydalı olacaktır.*” diye görüş belirtmiştir. Katılımcı görüşlerine bakılırsa Kapsayıcı eğitimin etkililiği için mutlaka ona yönelik programların düzenlenmesi ve bu programların öğretmenlerin de içinde bulunacağı bir şekilde hazırlanması gerekmektedir.

Katılımcıların %10.71'i ülkemizde uygulanmakta olan kapsayıcı eğitimin fırsat eşitliğini sağlayacak nitelikte olması gerektiğini savunmuştur. Bu konuda görüş belirten K9, “*Öğrenme güçlüğü, bedensel engel, din, dil, ırk farkı, cinsiyet eşitsizliği, gibi açılardan farklılık taşıyan bireylere eşit ve adil akranları ile aynı ortamlarda ve onların farklılıkların zenginlik olduğunu düşünerek eğitim vermek gerekir.*”

Katılımcıların %7,28'i de uygulanacak politikalarda bireysel farklılıkların dikkate alınması gerektiğini vurgulamıştır. Katılımcı K5, “*Kapsayıcı eğitimle öğrencilerim bireysel özelliklerini ve tüm öğrencilerin yararlarını göz önümde bulundurarak öğretim programları geliştirilmelidir. Eğitimde standardizasyon yerine öğrencilerin ihtiyaç ve bireysel öğrenme performanslarına göre çeşitlendirilmiş bir yaklaşım tercih edilirse tüm öğrencilerin öğrenme süreçlerinden yarar sağlaması gerçekleştirilebilir.*”

Okul yöneticisi olarak özellikle fiziki şartların değiştirilmesi gerektiği %3,57 gibi düşük yüzde de gerçekleşmiştir. Katılımcılardan K8, “*Kapsayıcı eğitime yönelik öncelikle okulun fiziki şartlarının iyileştirilmesi gerekmektedir.*” diye görüş belirtmiştir.

4.3. Okul yöneticilerinin kapsayıcı eğitim kapsamında dezavantajlı öğrencilere yönelik okullarda uygulayabilecekleri çalışmalara ilişkin görüşleri

Üçüncü alt probleme ait okullarda dezavantajlı öğrencilere yönelik uygulanabilecek çalışmalara aşağıdaki tabloda listelenmiştir.

Tablo 4.3. *Okul Yöneticilerinin Görüşlerine Göre Dezavantajlı Öğrencilere Yönelik Okullarda Uygulanabilecek Çalışmalar*

Kategoriler	Öğretmen No	f	%
Sosyal, Sportif, Kültürel Faaliyetler	K1, K3, K5, K10, K15	5	20
Rehberlik Hizmetlerinin İşe Koşulması	K6, K8, K11, K15	4	16
Veli Eğitimleri	K9, K13, K15	3	12
Ders Dışı Eğitimler	K1, K10, K13	3	12
Eğitmcilerin Kapsayıcı Eğitimi	K1,K2, K12	3	12
Benimsemesi			
İmkan Eşitliği	K5, K9	2	8
Okul İmkanlarının Geliştirilmesi	K4, K11	2	8
Destek Eğitim Odalarının Kurulması	K7, K12	2	8
Plan Programların Uyarlanması	K14	1	4
TOPLAM	15	25	100

Tablo 4.3’de okul yöneticilerinin görüşlerine göre ülkemiz eğitim sisteminde dezavantajlı öğrenciler için okullara yapılabilecek çalışmalar listelenmiş ve tablodan çıkan sonuçlar aşağıdaki gibidir.

Katılımcıların %20 si okullarda düzenlenecek sosyal, kültürel sportif faaliyetler sayesinde dezavantajlı bireylerin katılımlarının maksimum seviyeye çıkarılarak okul iklimine uyum sağlamaları ve kendilerini ait hissederek eğitim yaşantısına aktif katılımlarının sağlanabileceğini belirtmişlerdir. Örneğin katılımcı K1, “*Sosyal, Kültürel, sportif çalışmalara bu öğrencilerimiz aktif olarak katılmalıdır, dışlanmamalıdır*” diye görüş bildirmiştir. Diğer bir katılımcı K3, “*Kapsayıcı eğitimde dezavantajlı öğrenciler ile okulun sınıfın ayrı yıllık dönemlik ve aylık planlamalar yapılarak öğrencilerin sosyal, kültürel gelişmelerinin sağlanması gerekir.*” diye belirtmiştir. Yine bir diğer katılımcı K10, “*Sportif, sanatsal, kültürel kurs ve etkinliklerle dezavantajlı öğrencilerin uyum ve gelişmelerine katkı sağlanabilir. Çünkü bu öğrenciler uyum problemi yaşamaktadırlar ve bu faaliyetler sayesinde kendilerini bulabilirler.*” şeklinde görüş bildirmiştir.

Katılımcıların %16’sı kapsayıcı eğitimin gerçekleştirilmesinde rehberlik hizmetlerinin çok önemli olduğunu ve okullarda eğitim ile birlikte rehberlik hizmetlerinin

sunulması gerektiğini belirtmişlerdir. Katılımcılardan K6, “ dezavantajlı öğrencilerin dezavantajlı olma durumlarına göre rehberlik hizmetleriyle birlikte çalışmalar yürütülmelidir. Bunların hem dil sorunu hem de dezavantajlı durumu olması nedeniyle rehberlik ve eğitim öğretim bir arada olmalıdır” şeklinde görüş belirtmiştir. Yine katılımcılardan K8, “ Dezavantajlı öğrencilere kendi düzeylerinde etkinlikler verilmeli, onlarla sıcak ve samimi bir iletişim kurulmalı, sorumluluk verilerek kendilerini önemli hissetmeleri sağlanmalı ve rehberlik hizmetleriyle eğitim bir arada işbirliği içinde süreci yönetmelidir.” diye görüş bildirmiştir. Yine katılımcılarda K11, “ Öncelik olarak çalışmaları yapmak için okulların hazır hale getirilmesinin sağlanması gerekir. Sınıflarda oynatılmış etkinlik yaparak ve yaşayarak öğrenme çalışmalarına yer verilirken rehberlik servisinde hazırlanan programlarda birleştirilerek çocuklara sunulmalıdır. Süreç bütün halinde ele alınarak eğitimler düzenlenmelidir.” Şeklinde görüş belirtmiştir.

Katılımcıların %12’si dezavantajlı öğrencilerin sınıfta ve okulda kendilerini diğer öğrenciler gibi hissederek yaşantılarına devam edebilmeleri için öncelikle velileri ve ailelerinin eğitilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bu konuda katılımcılardan K9, “ Bu kapsamdaki çocukların dilsel, kültürel ve dinsel özellik ve gereksinimlerine yanıt vermek onları eşit biçimde kapsayacak öğretim yöntemlerini benimsemek, ayrımcılık ve dışlanmanın olmadığı bir yaşam ortamı sunmak için eğitimci ve paydaş ailelere eğitimler verilmelidir” şeklinde görüş bildirmiştir. Bir diğer katılımcı K13, “ Önce veli ve öğrencilerimizi eğitip bilinçlendirmeli sonra dezavantajlı öğrencilerimizi eğitmeliyiz. Onları olduğu gibi kabul ettiğimizi ve her zaman yanında olduğumuzu inandırmalıyız” şeklinde görüş bildirmiştir. K15 ise; “ Bilinçliliğin olmadığı yerde yapılan tüm çalışmalar boşa gidecektir. O yüzden öncelikle velilerin eğitilmesi ve sonrasında davranışların şekillenerek dezavantajlı çocukların kapsayıcı eğitiminin gerçekleştirilmesi sağlanabilir.” diye görüş bildirmiştir. T

Katılımcıların %12 ‘si kapsayıcı eğitimin amacına ulaşabilmesi için öncelikle eğitimcilerin kapsayıcı eğitimi benimsemelerinin gerektiğini vurgulamışlardır. Bu konuda K1, “ Eğitimciler kapsayıcı eğitimi benimsemeleri ve uygulamaları için alt yapı oluşturulmalıdır. Veliler, öğrenciler, idare ve okul personeli buna inanmalı ve uygulamalıdır.” şeklinde görüş bildirmiştir. Yine K2 bu konuda, “Kendimizin inanmadığı bir şeyi uygulamanın mantığı olamaz. Okul idaresi olarak öğretmenler kurullarında bu

konuyu gündeme alarak belirli dönemlerde yapılabilecek çalışmalar ile ilgili bir araya gelmemiz gerekir. Buna inanarak kapsayıcı eğitimi tüm dezavantajlı çocuklarımız için gerçekleştirmeye çalışabiliriz.” şeklinde görüş bildirmiştir. Katılımcılardan K12’nin görüşü, “ Dezavantajlı öğrencilerin eğitimleri için önceliğin uygulayıcıların inanç ve benimsemeleri olduğu, bu konuda hemfikir olunması gerekmektedir.” şeklindedir.

Katılımcıların %8’i kapsayıcı eğitimin gerçekleştirilmesi için dezavantajlı öğrencilerin diğer öğrencilerle eşit fırsatlara sahip olması gerektiğini vurgulamıştır. İmkân eşitliği ancak bu programların başarıya ulaşmasını sağlayacaktır yönünde görüşler belirtilmiştir. Katılımcılardan K5, *“Bütün çocukların kendilerinin iyi olduğu yönünün ifade edilmesi ve o yönlerini kullanma fırsatları verilmesi gerekmektedir. Öğrencilere yönelik düzenlemeler onları ayırtırmadan yapılmalı ve herkese eşit imkânlar sunulmalıdır.”* şeklinde görüş beyan etmiştir. Yine katılımcılardan K9, *“Bu kapsamdaki çocukların dinsel, kültürel ve dinsel özellik ve gereksinimlerine yanıt vermek onları eşit biçimde kapsayacak eşit imkânları sunacak öğretim yöntem ve programlarını benimsemek gerekir.”* diye görüş bildirmiştir. Yine buna destek olarak katılımcılardan K4, *“ Dezavantajlı öğrencilerin bulunduğu okulların imkânlarının olabildiğince desteklenerek geliştirilmelidir. Kapsayıcı eğitim artık sadece özel gereksinimli çocuklara olmaktan çıktığı için dezavantajlı bölgeler de fiziki vb. diğer imkânlar desteklenerek tüm öğrenciler eşit imkânlardan faydalandırılmalıdır”* şeklinde görüş beyan etmiştir.

Katılımcıların %8’ i kapsayıcı eğitimde dezavantajlı öğrencilerin eğitim imkânlarını desteklemek için Destek Eğitim odalarının kurulusu ve aktif olarak kullanılmasını öngörmüşlerdir. Çocukların buralarda desteklenmeleri ile diğer öğrencilerle aralarındaki farkın kapatılarak kapsayıcılığın daha etkili hale getirilebileceğini vurgulamışlardır. Katılımcılardan K7, *“ Bireyselleştirilmiş eğitim planları hazırlanarak dezavantajlı öğrencilere hem sınıf içinde hem de kurulacak destek eğitim odalarında takviye edici eğitimler verilerek desteklenmelidirler. Böylelikle kapsayıcılık daha işlevsel hale gelecektir.”* şeklinde görüş belirtmiştir. Yine katılımcılardan K12, *“ Dezavantajlı öğrenciler için okullarda Destek Eğitim odaları kurulmalı, böylelikle dezavantajlı öğrencilerin diğer öğrencilerle arasındaki farkın kapatılmasına yardımcı olunmalıdır. Böylelikle daha eşit imkânlarda bir araya gelmeleri sağlanmış olur.”* şeklinde görüş belirtmiştir.

Katılımcıların %4’ü plan ve programların yeniden belirlenmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu konuda görüş belirten K14, *“ Temel yaşam haklarına ne kadar sahip*

olduklarının tespitinin yapılarak her düzeydeki öğrenci için, içinde bulunduğu durumun iyileştirilmesi, geliştirilmesi, yükseltilmesi amacıyla yapılabileceklerin tespit edilerek yetkili birimlerle paylaşılması ve aile okul kamu kurum kuruluş ve STK desteklerinin alınması için gerekli paylaşım, planlama ve yönlendirmeler ile plan programlar yeniden yapılandırılmalıdır.” diye belirtmiştir.

4.4. Kapsayıcı Eğitimin Okullarda Uygulanma Sürecinde Okul Müdürlerine Düşen Roller

Dördüncü alt probleme ait okul yöneticilerini verdikleri cevaplar aşağıdaki tabloda listelenmiştir

Tablo 4.4. Okullarda Kapsayıcı Eğitimin Uygulanması Sürecinde Okul Müdürlerine Düşen Roller

Kategoriler	Öğretmen No	f	%
Bilgilendirme Toplantıları Yapma	K2,K5,K13,K14,K15	5	15,62
Sportif, Sanatsal Akademik Etkinlikler	K4, K6, K11, K15	4	12,5
Türkçe Dil Öğretim Kursları Düzenleme	K6, K14, K15	3	9,37
Önder Olma, Rol Model Olma	K2 K5, K8, K10,15	5	15,62
İletişimi Güçlendirme	K8, K9	2	3,12
Paydaş Kurumlarla İşbirliği	K9, K10	2	6,25
Okulun Fiziki Şartlarını İyileştirme	K12, K15	2	6,25
İmkân Eşitliğinin Sağlanması	K6, K10	2	6,25
Empati Hoşgörü Kültürü Oluşturma	K1, K2, K10	3	9,37
Rehberlik Faaliyetlerini Artırma	K6, K12	1	3,12
Denetleme Kontrol ve Değerlendirme	K8,K9	2	6,25
Materyallerin Zenginleştirilmesi	K4	1	3,12
TOPLAM	15	25	100

Tablo 4.4’de kapsayıcı Eğitimin uygulanma sürecinde okullarda okul müdürlerine düşen roller listelenmiş olup tablodan çıkan sonuçlar aşağıdaki gibidir:

Katılımcıların %15,62’si Kapsayıcı Eğitim sürecinde okul yöneticilerinin en önemli rollerinin bilgilendirme toplantıları düzenlemek olduğunu belirtmişlerdir. Okulda bu süreçle ilgili sürekli öğretmen ve diğer paydaşlarla bilgi alışverişinde bulunarak bütünsel bir yaklaşım için iletişim halinde olmak ve eksikleri tamamlamak için yöneticilerin belirli periyotlarla bilgilendirme toplantıları yapmaları istenmektedir. Katılımcılardan K2, “ *Okul müdürü kapsayıcı eğitim ile ilgili okul genelinde birlikte hareket edebilmek ve uygulama birliğinin sağlanması için düzenli olarak öğretmenlerle bir araya gelerek bilgilendirme toplantıları düzenlemelidir*” şeklinde bu konudaki görüşünü bildirmiştir. Katılımcılarda

K13, “*Okul yöneticisi Kapsayıcı Eğitim hakkında okul genelinde seferberlik ilan etmeli ve öğretmen öğrenci ve velileri sürekli bilgilendirmelidir*” şeklinde görüşünü belirtmiştir. Yine K14, “ *Okulun personeli velisi ve öğrencileri yapılacak toplantılarla bilgilendirilmeli ve kapsayıcılık tüm okul genelinde uygulanmalıdır* “ şeklinde görüş bildirmiştir.

Katılımcıların %12,5’i okul yöneticisinin okul genelinde kapsayıcı eğitimin sağlanması için sanatsal sportif kültürel faaliyetler düzenlemesi gerektiğini, ancak bu etkinliklerle kaynaşma sağlanarak bireylerin kendilerini ifade edebileceklerini belirtmişlerdir. Konu ile ilgili olarak katılımcılardan K4, “ *Öğrencilerin kendi içlerinde birbirlerini kapsamaları için oku yöneticisinin düzenli olarak sportif, sanatsal ve akademik başarı konusunda etkinlikler düzenlemesi gerekmektedir.*” diye görüş bildirmiştir. Yine katılımcılardan K6, “ *Eğitim sürecinde ayrımcılık yapılmadan sosyal faaliyetler düzenlenmeli ve bu faaliyetlere tüm bireylerin katılımın sağlanması ile kapsayıcılık gerçekleştirilebilir.*” diye görüş bildirmiştir. Yine katılımcılardan K11, “ *Okulların öğrencilerin sosyal, kültürel, duygusal ve fiziksel ihtiyaçlarına uyum sağlaması gerekir ki bu tür okul ortamını oluşturmak da okul yöneticisinin görevidir*” şeklinde görüş bildirmiştir.

Katılımcıların %9,37’ si Türkçe Dil Öğretim kurslarının açılması gerektiğini vurgulamıştır. Özellikle kapsayıcı eğitimin göç ve sığınmacılarda daha fazla ihtiyaç duyulduğunu gözlemleyen katılımcılar bu bireylere de uyum sürecinde daha iyi sonuçlar alabilmek için öncelikle dil probleminin çözülmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Katılımcılardan K6, “ *Öğrenci ve ebeveynleri için okullarda Halk Eğitim Merkezleri vasıtasıyla Türkçe öğretim kurslarının açılması Kapsayıcı eğitim için olmazsa olmazlardandır*” diye görüş belirtmiştir. Yine katılımcı K14, “*Öğrenci ve velilere yönelik açılacak Türkçe öğretim kursu, tanıtım, meslek ve istihdam kurslarının açılması yönünde çalışmalar yapmak okul yöneticisinin ilk yapacağı işlerden olmalıdır*” şeklinde görüş belirtmiştir. Katılımcı K5’de benzer şekilde; “ *Kişilerle anlaşmanın ilk hali aynı dili kullanmaktan geçer. Okul yöneticisi de kapsayıcı eğitim için okulunda dil birliğini sağlamalı ve Türkçe bilmeyenler için Türkçe kursları düzenlemelidir*” şeklinde görüş belirtmiştir.

Katılımcıların %15,62’si okul yöneticilerinin kapsayıcı eğitimin uygulanması sürecinde önder olmalarını ve okuldaki tüm paydaşlarına rol model olarak kapsayıcı eğitimin uygulanmasını sağlamalıdır görüşünü belirtmişlerdir. Katılımcılardan K2, “ *Okul yöneticisi kapsayıcı eğitim konusunda öncü olmalıdır. Kapsayıcı eğitimin önemini vurgulamalıdır. Okul Yöneticilerinin kapsayıcı eğitim konusunda kendilerini adamaları gerekmektedir.*”

şeklinde görüşünü bildirmiştir. Katılımcı K5 benzer şekilde, “*Öğrencilerin, personelin ve ailelerin okulun temel felsefesi olarak kapsayıcılığı benimsemeleri için öncelikle kurum yöneticisinin bu konuda önderlik etmesi gerekmektedir. Kapsayıcı eğitim anlayışında uygulamaya konan yeni yaklaşımları kullanırken okul personeline liderlik etmesi gerekir.*” görüşünü bildirmiştir. Katılımcı K10’da bu konuda , “ *Okul yöneticisi iyi bir eğitim lideri olmalı ve işbirlikçi yaklaşımla süreç yönetiminde yeterliliklerini ortaya koyarak örnek olmalı, öğretmenlere ve diğer personele rol model olmalıdır. Bütünleştirici tavır ve yaklaşım ortaya koyarak önder olmalıdır.*” şeklinde görüş bildirmiştir. Yine K8 de benzer şekilde, “*Okul yöneticileri sıcak etkili bir iletişim ile personeli kapsayıcı eğitime dahil ederek onlara rol model olmalıdır.*” şeklinde görüşünü belirtmiştir.

Katılımcıların %9,37’si okul yöneticilerinin kapsayıcı eğitimin istenen hedefe ulaşabilmesi için kurumsal kültürde empati kültürünün yerleştirilmesi ve hoşgörü değerinin ön plana çıkarılması gerektiğini ve bununla ilgili kurum yöneticilerinin yoğun çaba sarf etmeleri gerektiğini belirtmişlerdir. Katılımcı K1, “ *Konunun önemi tüm bireylere iyi anlatılmalı ve empati kurdurulmalı, hoşgörü içinde gönüllü ve severek yapmaları için çalışılmalıdır. Plan ve programlar kapsayıcı eğitim anlayışına ve ruhuna uygun yapılmalıdır*” şeklinde görüş belirtmiştir. Yine K 10’ “ *Adil eşit yaklaşım ve hoşgörülü olmak kapsayıcı eğitim temel prensiplerindedir ve okul yöneticisi bunun sağlanmasında başrolde dir*” şeklinde görüş belirtmiştir. Yine K12, “*Empati kültürünün yerleştiği bir ortam tasarlanırsa dezavantajlı bireylerde kendilerini rahat hissederler. Bu yüzden okul yöneticileri ulaşım vb yerleri dezavantajlı öğrencileri düşünerek yeniden dizayn edebilirler*” şeklinde ifade etmiştir.

Katılımcılardan %6, 25 ‘i okul yöneticilerin kapsayıcı eğitim gerektirdiği fiziki düzenlemeleri yapmaları gerektiğini belirtmişlerdir. Katılımcı K12, “ *Okullarda dezavantajlı öğrencilerin eğitim yaşantılarına ve sosyal yaşantılarına katkı sağlayacak alanlar oluşturulabilir. Destek eğitim odaları açılarak içerikler zenginleştirilebilir. Dezavantajlı bireyler için oyun alanlarında yer ayrılabilir*” şeklinde görüş belirtmiştir. Yine K 15 benzer şekilde, “ *Okul yöneticileri ilk başta destek odalarını kurarak n-bu işe başlamalı ve içi boş bir odadan ziyade okulunun şartlarına ve öğrenci potansiyeline göre materyallerle zengin bir oda tasarlamalıdır. Sonrasında yürüyüş alanları merdivenler yemekhane vb. alanlarda tüm öğrencilerin rahatlıkla hizmetlere ve alanlara ulaşabileceği kolaylıklar için düzenlemeler yapılmalıdır*” şeklinde görüş belirtmiştir. Benzer şekilde K4’ de “ *Uygun eğitim*

ortamının ve materyallerinin sağlanması ve erişim kolaylığının sağlanması” şeklinde görüş bildirmiştir.

Katılımcıların %6,25’i Denetleme kontrol ve değerlendirme çalışmalarının düzenli olarak yapılarak kapsayıcı eğitimin işlerliğinin artırılması gerektiğine vurgu yapmışlardır. Katılımcılardan K 8, “*Kapsayıcı eğitimin okullarda uygulama sürecinde okul yöneticilerine denetim ve kontrol aşamasında roller düşmektedir. Okul yöneticileri; kapsayıcı eğitimin sınıflarda uygulanma düzeyini, başarı oranını, öğrenciler üzerinde bıraktığı etkiyi değerlendirmelidirler.*” şeklinde görüş belirtmiştir. Katılımcılardan K9’ da bu konuda “*Okul yöneticileri personel ve paydaş velilerin eğitimlerini planlayıp, süreci değerlendirip gerekli zamanlarda küçük rötuşlarla sürece yön vermelidirler.*” şeklinde görüş belirtmiştir.

4.5. Kapsayıcı Eğitimin Okullarda Uygulanma Sürecinde Öğretmenlere Düşen Roller

Beşinci alt probleme ait okul yöneticilerini görüşlerine göre kapsayıcı eğitim uygulanma sürecinde öğretmenlere düşen roller aşağıdaki tabloda listelenmiştir

Tablo 4.5. Okullarda Kapsayıcı Eğitimin Uygulanması Sürecinde Öğretmenlere Düşen Roller

Kategoriler	Öğretmen No	f	%
Öğrencilere Eşit Davranma	K6, K7, K8 K9 K11,K15	6	24
Gönüllük Esası ve İşini Severek Yapma	K1,K2,K5,K13,K15	5	20
Etkin Katılımı Sağlama	K5, K8, K15	3	12
Sürekli Planlı Gözetim	K1, K3	2	8
İletişimi Güçlü Lider Olmalı	K2, K4	2	8
Empati Kültürünü Yerleştirme	K1, K13	2	8
Velilerle Sürekli İşbirliği	K8, K10,	2	8
Farklılıkları Fırsata Çevirme	K6,K9	2	4
Okul İçi Dışı Rehberlik Etme	K14	1	4
TOPLAM	14	25	100

Tablo 4.5’de Kapsayıcı Eğitimin uygulanma sürecinde okul yöneticilerinin görüşlerine göre okullarda öğretmenlere düşen roller listelenmiş olup tablodan çıkan sonuçlar aşağıdaki gibidir:

Katılımcıların % 24 ‘ü Kapsayıcı eğitimin amacına ulaşabilmesi için öğretmenlerin tüm öğrencilere eşit davranması gerektiği görüşündeler. Eşitlik sağlanmazsa kapsayıcı eğitimden söz edilemeyeceği görüşünü savunan öğretmenlerden bazılarının görüşleri

şöyledir: Katılımcılardan K6, “ Öğretmen, sınıf içinde tüm öğrencilere aynı yakınlıkta bulunmalı, farklı ülkelerden gelen bu öğrencilerin aynı sınıf içinde arkadaşlarıyla eşit olarak etkinliklere, sosyal aktivitelere katılımlarını sağlamalıdır.” şeklinde görüş bildirmiştir. Katılımcılardan K7, “ Öğretmenler vicdani sorumluluklarını yerine getirerek, en iyi şekilde aldığı görevi yapmalı ve çocukların ihtiyaçlarına eşit şekilde karşılık vermelidir” şeklinde cevap vermiştir. Katılımcılardan K8, “Öğretmenlere sınıfta kapsayıcı eğitimi uygulama noktasında bazı roller düşmektedir. Öğrencileri, yeteneklerine ve zihinsel gelişim düzeylerine göre değerlendirmelidir. Uygulayacak oldukları yöntem ve tekniklerle sınıftaki tüm öğrencileri kapsayacak şekilde eğitime dahil etmeli ve onlara eşit davranmalıdır. Grup etkinliklerinde onlara da yer vermelidir.” şeklinde görüş beyan etmiştir. Katılımcı K9’ da, “ Öğrencilere adil davranmalı ve dezavantajlı çocuklar ile diğer çocuklar arasında eşitliği sağlamalıdır” şeklinde yanıt vermiştir. Yine katılımcı K8’ de bu konuda, “Öğretmenin tarafsız olması en önemli rolüdür. Öğrenciyi her ne sebeple olursa olsun, ırk, din, dil, cinsiyet, engel durumu, özel gereksinimi, ekonomik düzeyi vb. hiçbir şekilde öğrenciyi yok saymamalıdır” şeklinde görüş beyan etmiştir.

Katılımcıların %20’si Kapsayıcı eğitim sürecinde öğretmenlere düşen en önemli rolün; bu işin gönüllülük esasına dayandığı ve öğretmenlerin işini severek yapmaları gerektiği olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcılarda K1, “ Öğretmenin en önemli rolü severek yaptığı işidir. Kapsayıcı eğitimde de sevgi varsa kapsayıcılık sağlanabilir” diye görüşünü belirtmiştir. Katılımcı K2, “Öğretmenler öncelikle bu işi yapmak istemlidir. Gönüllülük olmadıktan sonra yapılacak faaliyet ve etkinlikler faydalı olmayacaktır.” Şeklinde görüş bildirmiştir. Katılımcı K5 ise “ Öğretmenler kapsayıcı eğitim konusunda hizmet içi eğitimler alarak kendilerini geliştirmede istekli olmalıdırlar.” diye görüş bildirmiştir. Benzer şekilde K13’ de “Eğitim öğretimin ana omurgasını öğretmenler oluşturmaktadır. Öğretmenler yaptıkları işi severek yapmadıkları takdirde Kapsayıcı eğitimin başarılı olması düşünülemez.” şeklinde ifade etmiştir.

Kapsayıcı eğitimde öğretmene düşen rollerden bir diğerini de öğrencilerin etkin katılımını sağlama şeklinde belirtenlerin oranı %8’dir. Katılımcı K8 bu konuda, “Öğretmenler sınıfta uygulayacakları yöntem ve tekniklerle bütün öğrencileri kapsayıcı eğitime dahil etmelidirler. Etkin katılımı olan dezavantajlı çocuk diğer öğrenciler gibi zevk alacak ve öğrenecektir” görüşünü belirtmiştir. Diğer bir katılımcı K5 bu konuda, “Öğretmen özellikle dezavantajlı öğrencilere öneriler sunmaya teşvik etmeli ve sunulan önerilerin hayata geçirilmesi için destek olmalıdır.” şeklinde görüş belirtmiştir. Yine K15 “ Sınıfın

lideri olan öğretmen etkin katılım sağlayarak dezavantajlı öğrencileri işe koşmalıdır. Diğer öğrencilerle aradaki farkı ve hoşgörüyü empatiyi bu yolla gerçekleştirebilir.” Şeklinde görüş belirtmiştir.

Kapsayıcı eğitim %8'i öğretmenin sürekli ve planlı bir şekilde gözetim yapması gerektiğini savunmuştur. Katılımcılardan K1' “ *Öğretmenin en önemli rolü öğrencilerin gelişimini gözlemlemesi ve onları uygun bir şekilde yönlendirmesidir. Özellikle Kapsayıcı eğitimde öğretmen dezavantajlı öğrencileri sürekli gözlemlemeli ve onların eğitsel ve sosyal süreçleri için etkileyici kararlar almalarını sağlamalı ve hayata geçirmelerine yardımcı olmalıdır.”* şeklinde görüş belirtmiştir. Katılımcılardan K3, “ *Öğretmenin gözlem sanatçısı olduğunu, en iyi çıkarımları bu sayede gerçekleştirebileceğini ve dezavantajlı öğrencilerde bu konuda daha hassas ve mesaide olmalıdır”* şeklinde görüş beyan etmiştir.

Katılımcıların%8 'i öğretmenin Kapsayıcı eğitimde velilerle sürekli işbirliği içinde olması ve onları bilgilendirip sürece dahil etmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Katılımcılardan K8, “ *Öğretmen veli toplantılarında tüm velileri kapsayıcı eğitim konusunda bilgilendirmeli ve özellikle dezavantajlı öğrencilerin velileriyle de süreç esnasında sürekli diyalog halinde olmalıdır. Öğrenci hakkında karar alırken öğrenciyi bütünsel değerlendirmek için velilerle görüşmeli ve bunu süreç içinde devamlı yapmalıdır”* şeklinde görüş belirtmiştir. Katılımcı K10' da bu konuda, “ *Öğretmen; Öğrenci-öğrenci, veli-veli ve öğretmen- veli ilişkilerini iyi şekilde düzenlemeli ve iletişimi iyi sağlamalıdır”* şeklinde görüş bildirmiştir.

Katılımcılardan %8'i de öğretmenin farklılıkları fırsata çevirmesi gerektiği konusunda hemfikirler. Bu konuda katılımcılardan K6, “ *Öğretmen sınıf içerisinde farklı kültürlerden, farklı ülkelerden gelen öğrencilere eşit davranmalı ve onların kültürel zenginliklerinden faydalanarak tüm öğrencilerin farklı kültürleri öğrenmeleri, saygılı olmaları, onların başka kültürleri merak etmelerini sağlamalı ve bu durumu avantaja çevirmelidir. Özel yeteneği olan öğrencilerin özel yeteneklerini diğer öğrencilerle paylaşıp takdir ederek örnek olmalarını ağılamalıdır”* şeklinde görüş beyan etmiştir. Bir diğer katılımcı K9, “*Öğretmenin dezavantajlı öğrencilerin kendilerini bu durumu bir fırsat görüp, mesleki gelişimine katkıda bulunarak eğitim açısından olumlu ortam oluşturmalarıdır”* şeklinde görüş beyan etmiştir.

Katılımcılardan K14 'de öğretmenin çocuğu olduğu gibi kabullenerek onun gelişimi için ders içi ve dışında gerekli destek ve rehberlik çalışmalarını yapmasının önemli olduğunu vurgulamıştır.

4.6. Kapsayıcı Eğitime Yönelik Farkındalığı Artırmak İçin Eğitim Verilmesi Gereken Kişiler ve Eğitim Türleri

Altıncı alt probleme ait okul yöneticilerinin görüşlerine göre kapsayıcı eğitimde bilinçliliği ve farkındalığı artırmak için kimlere ne tür eğitimler verilmesi gerekir sorusuna verdikleri cevaplar aşağıdaki tabloda listelenmiştir

Tablo 4.6. Kapsayıcı eğitime Yönelik Farkındalığı Artırmak İçin Eğitim Verilmesi Gereken Kişiler

Kategoriler	Öğretmen No	f	%
Okul Yöneticilerine	K1, K2, K3, K4,K5,K6 K8, K9, K10, K11 K12 K13, K14,K15	14	28
Öğretmenlere	K1, K2, K3, K4, K6, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K14, K15	13	26
Velilere	K1, K2, K3,K4, K6, K8, K,10, K12, K14, K15	10	20
Destek Personeline	K1, K2, K3, K12, K14, K15	6	12
Öğrencilere	K1, K2, K3, K5, K8, K10	6	12
Rehberlik Servisine	K6	1	2
TOPLAM	15	50	100

Tablo 4.6 incelendiğinde, katılımcıların %28'i (K1, K2, K3, K4,K5,K6 K8, K9, K10, K11, K12 K13, K14,K15) okul yöneticilerine Kapsayıcı Eğitim hakkında bilinçliliği ve farkındalığı arttırmak için seminer, kurs ve hizmet içi eğitim verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Katılanların %26'sı (K1, K2, K3, K4, K6, K8, K9, K10, K11, K12, K13, K14, K15) öğretmenlerin Kapsayıcı Eğitim hakkında bilgilendirilmesi ve uygulamalar hakkında kurs hizmet içi eğitim faaliyetleri verilmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Katılımcıların % 20'u Bilinçliliğin ve farkındalığın artırılması için velilerin eğitilmesi gerektiğini savunmaktadır. Katılanların %12'si (K1, K2, K3, K5, K8, K10) ise öğrencilerin kapsayıcı eğitim hakkında bilgilendirilmelerinin farkındalık anlamında daha uygun olacağını belirtmektedir. Yine %12 katılımcı (K1, K2, K3, K12, K14, K15) okullarda destek personellerine seminer vb. verilmesi ile kapsayıcılığın tüm kurum kültürüne yayılmasının sağlanacağını belirtmektedir.

Katılımcıların verilecek eğitim türlerine ilişkin görüşleri de şöyledir: Katılımcı K1," Okul idaresine, personele, öğrencilere ve yakın çevresine seminerler verilmelidir. Çünkü Kapsayıcı Eğitimin toplum ve insanlık yararına olduğu kabul edilerek planlama yapılmalı ve

bu konuda bilgilendirici ve hayata dönük pratik bilgiler verilmelidir.” Şeklinde görüş bildirmiştir. Yine katılımcılardan K10, “ Okul Yönetimine mevzuat ve iletişim becerileri alanında hizmet içi eğitim verilmelidir. Özellikle özel eğitim gereksinimli öğrencilerle ilgili yönetmeliklerin iyi özümsemesi ve bunların diğer tüm dezavantajlı gruplar açısından da değerlendirilerek uygulanması için öncelikle bu alandaki kanunların bilinmesi gerekmektedir. Öğretmenlere ise etkili sınıf yönetimi, zaman yönetimi, dil öğretimi konularında destekleyici kurslar verilmelidir. Ailelere de sosyal uyum yasa ve yönetmeliler hakkında kanuni eğitim ve ayrıca sosyo-kültürel değerlerimiz alanında seminerler verilmelidir.” şeklinde görüş belirtmiştir. Katılımcılardan K5 ise, “ Öğretmenler, özel eğitim uygulamaları konusunda desteğe gereksinim duymaktadırlar. Hizmet içi eğitimler kapsamında özel eğitim ve kapsayıcı eğitim uygulamalarına dair bilgi becerileri arttıracak eğitim programları oluşturulmalıdır.” şeklinde görüş bildirmiştir. Katılımcılardan K7 ise bu konuda farklı bir boyutta görüş belirtmiş olup “ Bu konuyla ilgili Özel sınıf Öğretmenleri yetiştirilmeli her okulda bu öğretmenler görevlendirilmelidir” şeklinde görüş bildirmiştir. Katılımcı K1 ise, “ Yöneticilere-öğretmenlere ve diğer çalışanlara dezavantajlı öğrenciler ile ilgili yapılması gereken çalışmalar toplantılar düzenlenerek anlatılmalı gerekirse seminerler düzenlenmelidir. Özellikle okul rehberlik servisleri bu konuda aydınlatılmalıdır.” şeklinde görüş belirtmiştir. Katılımcı K4, “ Kapsayıcı eğitimin uygulayıcısı öğretmenler ile yöneticiler öncelikle olmak üzere tüm bireyler bu konuda bilgilendirilip farkındalıkları artırılmalıdır. Uygulamaya yönelik eğitimler almalı ve teorik bilgileri güçlendirilmelidir. Aileler de süreçte kurslar yoluyla aktif katılım gösterilerek bilinçlendirilmeli toplum barışı için farkındalık kazanmalıdırlar.” şeklinde görüş beyan etmiştir. Katılımcı K9, “ Kurum yönetici ve öğretmenlerine etkili insan ilişkileri ve iletişim yöntemleri hakkında eğitimler verilmelidir.” şeklinde görüş belirtmiştir. Katılımcı K8 ise, “ Okul yöneticilerine, öğretmenlere ve velilere kapsayıcı eğitim nasıl uygulanmalıdır, niteliği ve faydaları konusunda seminerler düzenlenmelidir.” şeklinde görüş belirtmiştir. Katılımcı K2, “ Aslında toplumdaki her bireyin bu eğitimleri alması gerekir. Sadece okul ile sınırlandırılmamalıdır kapsayıcılık. Aktif katılımlı, uygulamalı eğitimler ve kurslar düzenlenerek öğretmenler desteklenmelidir.” şeklimde görüş belirtmiştir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Tartışma

Farklı statülere, sosyo-ekonomik şartlara, çevresel faktörlere ve cinsiyete vb. özelliklere sahip tüm bireylerin nitelikli bir eğitime ulaşabilmeleri için çok yönlü yöntem ve faaliyetlere vurgu yapan kapsayıcı eğitimin temel amacı; bireysel farklılıklara dikkat ederek ayırım gözetmeksizin tüm bireyleri eğitime dâhil etmektir (UNESCO, 2009). Eğitim ve öğretim ortamlarında birbirinden farklı özelliklere sahip öğrenciler bir araya gelmekte ve dolayısıyla bu öğrencilerin farklı gereksinimleri okul ortamında karşılanmaya çalışılmaktadır. Okullarda bu gereksinimlerin karşılanma sorumluluğu da okul yöneticilerindedir. Kapsayıcı eğitimin hedeflerine ulaşması için, okul yöneticilerinin algı ve uygulamaları çok büyük bir önem teşkil etmektedir. Bu araştırmanın temel amacı okul yöneticilerinin; engelli, dezavantajlı gruptaki öğrencilerin, göçle farklı coğrafyaya gelen çocukların, sosyo-ekonomik durum gibi kavramların tümünü bütüncül bir yaklaşımla örten, kapsayıcı eğitime yönelik uygulamalar ve geliştirilmesi gereken politikalar üzerine görüşlerini belirlemektir. Bu araştırma ülkemizde bu konu ile ilgili yapılan araştırmaların yeterli sayıda olmayışı ve amacı itibari ile değer taşımaktadır. Bu araştırma da ana ve alt problemlere ilişkin sonuçlar aşağıda açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bakış açısı doğrultusunda araştırmada okul yöneticilerinin kapsayıcı eğitime ilişkin görüşleri incelenmiştir.

Katılımcı yöneticilerin %35 gibi bir çoğunluğu dünyadaki kapsayıcı eğitim politikalarının en önemlisi; Fırsat Eşitliğinin sağlanması olarak belirtmişlerdir. Kapsayıcı Eğitim; farklı fiziki, sosyal, kültürel ve ekonomik etkenlere bağlı olarak toplum içerisinde farklılaşan, çoğu zaman ayrımcılığa maruz kalan, dezavantajlı tüm bireylerin eşit ve adil şartlarda eğitim almalarını amaçlamaktadır. Diğer taraftan Kapsayıcı eğitimle birlikte, dezavantajlı öğrencilerin diğer öğrenciler ile bir arada eğitim almaları; hem onların sosyal uyum ve bütünleşmelerini sağlanmakta, hem normal öğrencilerle eğitim almak dezavantajlı öğrencilerin akademik ve sosyal becerilerine olumlu katkı sağlamakta, hem de devletlerin eğitime harcadı masraf azalmaktadır. Ayrıca katılımcıların %20'si de Farklılıkları Fırsata Çevirmek gerektiği vurgusunu yapmıştır. Dezavantajlı bireylerin normal bireylerle birlikte eğitim almalarının hem kaynaştırma öğrencileri hem de normal öğrencilerin ders becerilerini artıracığı yönünde bir algıya sahiptirler. Çoğunluğunun belirttiği gibi kapsayıcı öğrenme ortamları tüm öğrenci grupları için çeşitli avantajlar oluşturmaktadır. Örneğin, Lipsky ve

Gartner (1996) yaptığı çalışma bu bulguları destekler niteliktedir. Kaynaştırma öğrencileri ile normal öğrencilerin eğitim ortamlarında bir arada eğitim almaları; onların akademik başarıları ve sosyal becerilerinin gelişimlerine olumlu yönde katkı yaptığını belirlemişlerdir. Bir arada aynı ortamda yapılan eğitim faaliyetlerinin, normal öğrencilerin sosyal gelişimlerine de olumlu yönde yansıdığı belirtilmektedir (Diamond ve Huang, 2005). Kırılmaz (2019)'ın yaptığı okul müdürü ve yardımcılarının okullarındaki kültür çeşitliliğini nasıl gördüklerine yönelik düşüncelerinde; dezavantajlı öğrencileri bir engel değil kültürel çeşitlilik ve zenginlik olarak gördüklerini, ülkemizin çok kültürlü yapısından dolayı bunu yadırgamadıklarını belirtmişlerdir. Özdemir'in (2016) araştırma sonucunda da, araştırmanın katılımcı yöneticileri okullarında bulunan sığınmacı öğrencilerin kendi okulları için herhangi bir sorun teşkil etmediğini, dahası okula farklılık ve çeşitlilik getirdiklerini ve kültürel zenginlik kabul ettikleri sonucuna ulaşmıştır. Bu da, araştırmanın sonuçlarını destekler niteliktedir.

Katılımcıların %21,42 si okul yönetici ve öğretmenlerinin öncelikle eğitimler alması ve düzenli olarak bu konuda bilgilendirilmeleri gerektiğini vurgulamıştır. Franzkowiak (2009) yaptığı araştırma tüm öğretmenlerin zorulu olarak kapsayıcı eğitim kurslarını almaları gerektiğini ve ondan sonra öğretmenliğe başlamaları gerektiğine vurgu yapmıştır. Bu da araştırma bulgularını destekler niteliktedir. Ancak; Şimşek'in (2019) hizmet içi eğitim ya da seminere katılmalarına göre öğretmenlerin tutumlarında anlamı bir fark bulunamamıştır sonucu ile Main, Chambers ve Sarah (2016) kapsayıcı eğitime yönelik hizmet içi eğitime katılan/katılmayan öğretmen tutumları arasında anlamlı bir fark bulunamayışı sonucuyla örtüşmemektedir.

Katılımcıların %14.28'i ülkemizde Kapsayıcı Eğitime yönelik politikaların öncelikle program geliştirme boyutuyla ele alınması gerektiğini vurgulamıştır. Özellikle Kaynaştırma eğitim programlarının da bu alanda geliştirilmesinin önemli olacağını vurgulamışlardır. Majoko (2018) dezavantajlı öğrencilerin okullara dahil edilmelerinin kolaylaştırmak için onların ihtiyaçlarına yönelik programların geliştirilmesi ve okulların çevresel düzenlemelerin yapılması gerektiğini belirtmiştir. Barnes de (2009) programsal düzenlemelerin sınıf yönetimini, ve öğrencilerin okula dahil edilmesini kolaylaştıracaktır şeklindeki araştırma sonuçları araştırmamızı desteklemektedir. Ülkemizde kapsayıcı eğitim sisteminin geliştirilmesi için yasal düzenlemelerden uygulamaya ve programların geliştirilmesine kadar çeşitli düzenlemeler yapılmalıdır.

Katılımcıların %10.71'i ülkemizde uygulanmakta olan kapsayıcı eğitimin fırsat eşitliğini sağlayacak nitelikte olması gerektiğini savunmuştur. Kırılmaz'ın (2019) okul

yöneticilerinin okullardaki sığınmacı öğrencilere yönelik araştırmasında yöneticilerin daha çok dezavantajlı öğrencilerin mutluluğu ve onları iyi hissettirecek ortamlar sunmalarının önemli olduğunu vurguladıkları görülmekte ve araştırma sonuçlarımızla destekler niteliktedir. Yine aynı araştırmadaki okul yöneticilerinin sığınmacı öğrencilere yönelik hoşgörü, sevgi ve saygı gösterilmesine ilişkin görüşlerinde; Kapsayıcı okullarda bireyselleştirilmiş programlar uygulanıp, her çocuğun bireysel ihtiyaçlarına saygı duyulmakta, her bireye eşit fırsatlar sağlanmakta ve farklılıkları desteklenerek ortak işbirliği teşvik edilmektedir (Radivojevic vd., 2009). Eroğlu ve Gülcan (2016) yaptıkları araştırmada, yönetici ve öğretmenlerin göçle gelen öğrencilere fırsat eşitliğinin sağlandığı ve kendilerine herhangi bir ayrımcılık ve dışlama yapılmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Bu sonuçlar da araştırmamızı destekler niteliktedir.

Katılımcıların %20 si okullarda düzenlenecek sosyal, kültürel sportif faaliyetler sayesinde dezavantajlı bireylerin katılımlarının maksimum seviyeye çıkarılarak okul iklimine uyum sağlamaları ve kendilerini ait hissederek eğitim yaşantısına aktif katılımlarının sağlanabileceğini belirtmişlerdir. Amthor, & Roxas (2016) okullarda farklı kültürlerle de hitap edebilen eğitim uygulamaların ve var olan çok zengin olanakların dezavantajlı öğrencileri de kapsanmasının çok kültürlülüğe uygun olarak çok daha fazla fayda sağlayacağı ifade edilmektedir. Baykara-Pehlivan (2009) tarafından elde edilen araştırma sonuçlarında da belirtildiği gibi; eğitimde dışlanma sorununu ortadan kaldırmanın yolu, eğitim sistemindeki kapsayıcı bakış açısı olup buna ihtiyaç duyulduğu yönündedir. Okul yönetimlerinin okulda farklı deneyim ve kültürlerin yer almasına hizmet eden düşünceleri önemsendiği, sığınmacı öğrencileri kabullendikleri, bu öğrencileri diğer öğrenciler gibi gördükleri ve herhangi bir farklılık algılanmadıkları ve bunun yanında okulda düzenlenen kermes ya da fuarlarda bu öğrencilerin de kültürel zenginliklerini sunmalarına ve diğer öğrencilerle paylaşımlarına yönelik cesaretlendirildikleri ifade edilmektedir.

Okul yöneticileri kapsayıcı eğitimde özellikle göçle gelen sığınmacı veya diğer öğrencilerin dil problemleri için okul saatleri dışınca halk eğitim merkezleri aracılığıyla ya da okuldaki öğretmenler aracılığıyla destek eğitimler düzenlenebileceği ve dil kursları açılabileceğini belirtmişlerdir. Yıldırım (2017), okulda sığınmacı öğrencilerin dil ve aşırı devamsızlık problemleri başta olmak üzere yaşadıkları maddi ve manevi ihtiyaçlarının okuldaki diğer paydaşlarla paylaşarak çözüme ulaştırılmak istendiğine yönelik çalışmaların olduğu görülmektedir. Aykırı (2017) Suriyeli öğrencilerin okullarda yaşadıkları sorunların başında dil sorununun bulunduğunu bu yüzden de okuduklarını anlamama, diğer öğrencilerle

iletişim kurmada zorluk yaşadıkları belirtilmiştir. Bu sonuçlar da dezavantajlı öğrencilere yönelik dil kurslarının açılması gerekliliğine yönelik bulgularımızı destekler niteliktedir.

Katılımcıların %16'sı kapsayıcı eğitimin gerçekleştirilmesinde rehberlik hizmetlerinin çok önemli olduğunu ve okullarda eğitim ile birlikte rehberlik hizmetlerinin sunulması gerektiğini belirtmişlerdir Kırılmaz (2019) dezavantajlı öğrencilerin sorunlarının okullarda çok ciddiye alınmadığı ve genelde sorunların sadece sınıf öğretmenine bırakıldığı, bazen rehber öğretmenlerinin de devreye sokulduğunun anlaşıldığı görülmektedir. Katılımcıların %12'si dezavantajlı öğrencilerin sınıfta ve okulda kendilerini diğer öğrenciler gibi hissederek yaşantılarına devam edebilmeleri için öncelikle velileri ve ailelerinin eğitilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Taylor ve Sidhu'nun (2012), mülteci öğrencilere yönelik yaptığı araştırmasında, bu öğrencilere yönelik amaçlanan politikaların ya da program desteklerinin başarılı olarak uygulanabilmesi için okuldaki diğer paydaşların tamamının velilerin işbirliğine ihtiyaç duyulduğu ifade edilmiştir. Bu sonuçlar araştırma bulgularımızı destekler niteliktedir.

Katılımcıların %12'si kapsayıcı eğitimin amacına ulaşabilmesi için öncelikle eğitimcilerin kapsayıcı eğitimi benimsemelerinin gerektiğini vurgulamışlardır. (Radivojevic vd. (2009) okul yöneticilerinin sığınmacı öğrencilere yönelik davranışları hakkındaki görüşlerinde; okulda sevgi ve saygıya önem verildiği, insan farklılıklarının zenginlik olarak karşılandığı ve eğitimcilerin bunu benimsedikleri görülmektedir. Araştırma bulgularımızla paralellik göstermektedir. Ancak Kırılmaz'ın (2019) okul yöneticilerinin sığınmacı öğrencilere ilişkin düşüncelerine yönelik araştırmasında; okul yöneticileri genellikle yönetmelik çerçevesinde iş ve işlemlerini yaptıkları kapsayıcı eğitim için ayrıca bir liderlik ve sorumluluk rolü üstlenmedikleri görülmektedir. Bu da kapsayıcı eğitimi tam olarak benimsemedikleri anlamına gelir ki araştırma sonuçlarımızla bağdaşmamaktadır.

Katılımcıların %8'i kapsayıcı eğitimin gerçekleştirilmesi için dezavantajlı öğrencilerin diğer öğrencilerle eşit fırsatlara sahip olması gerektiğini vurgulamıştır. İmkân eşitliği ancak bu programların başarıya ulaşmasını sağlayacaktır yönünde görüşler Kırılmaz (2019) sınıflarda, öğrenci ve öğretmenlerin yapılan etkinliklere sığınmacı pozisyonundaki öğrencileri olabildiğince katılmalarını sağladıklarına yönelik ifadeleri bulunmaktadır. Eroğlu ve Gülcan (2016) yaptıkları çalışmada, okul idarecileri ve öğretmenlerin göçle gelen öğrencilere yönelik herhangi bir dışlama ya da ayrımcılıkta bulunmadıklarını ve onlara da eşit imkânlar verildiği sonuçlarına ulaşılmışlardır. Yine (Radivojevic vd. (2009) yaptıkları araştırma da kapsayıcı okullarda bireyselleştirilmiş yaklaşımlarla her öğrencinin ihtiyaçlarına saygı duyularak eşit fırsatlar sağlandığını ve farklılıkların desteklenerek işbirliklerinin desteklendiğini ifade etmişlerdir. Bu sonuçlar da araştırma bulgularımızı destekler niteliktedir.

Katılımcıların %15,62'si Kapsayıcı Eğitim sürecinde okul yöneticilerinin en önemli rollerinin bilgilendirme toplantıları düzenlemek olduğunu belirtmişlerdir. Okulda bu süreçle ilgili sürekli öğretmen ve diğer paydaşlarla bilgi alışverişinde bulunarak bütünsel bir yaklaşım için iletişim halinde olmak ve eksikleri tamamlamak için yöneticilerin belirli periyotlarla bilgilendirme toplantıları yapmaları gerektiği belirtilmektedir. Ayrıca Katılımcıların %12,5'i okul yöneticisinin okul genelinde kapsayıcı eğitimin sağlanması için sanatsal sportif kültürel faaliyetler düzenlemesi gerektiğini, ancak bu etkinliklerle kaynaşma sağlanarak bireylerin kendilerini ifade edebileceklerini belirtmişlerdir. Yıldırım (2019) yaptığı araştırma da sığınmacı öğrencilere ilişkin okul yöneticilerinin, okullardaki öğretmenler ve rehber öğretmenler arasında karşılıklı olarak düzenli ve sürekli bilgi alışverişi olduğunu ve bu öğrencilerin okulda düzenlenen yarışma, fuar, kermes, kültürel ve sanatsal etkinlikler ile düzenlenen bayram etkinliklerine katılarak sorumluluk almaları teşvik edildiğine ilişkin görüşleri araştırma bulgularımızı destekler niteliktedir.

Katılımcıların %15,62'si okul yöneticilerinin kapsayıcı eğitimin uygulanması sürecinde önder olmalarını ve okuldaki tüm paydaşlarına rol model olarak kapsayıcı eğitimin uygulanmasını sağlamalıdır görüşünü belirtmişlerdir. Taylor ve Sidhu (2012) araştırmasında mülteci öğrencilere okulda tüm paydaşlarca gereken desteğin sağlanabilmesi için, okullarda bütün süreçlerin koordinasyonundan sorumlu olan güçlü bir lidere ihtiyaç duyulduğunu ifade etmektedir. Ayrıca Pugh vd. (2012) okullardaki lider yöneticilerin gerekliliğini, tüm paydaşların okulu etkileyen bütün kararlara dahil olmalarını teşvik eder şeklinde belirtmiştir. Yine Lewis, (2016) okullarda kapsamlı öğrenme ortamları ancak kapsayıcı anlayışı benimsemiş okul liderlerinin varlığıyla mümkün olur şeklinde bulgulara ulaşmıştır. Bu sonuçlar araştırmamızı destekler niteliktedir.

Katılımcıların % 24 'ü Kapsayıcı eğitimin amacına ulaşabilmesi için öğretmenlerin tüm öğrencilere eşit davranması gerektiği görüşündeler. Yıldırım (2017) yaptığı araştırmada, okullarda mülteci öğrencilerin etkinliklere katılımı ve başarısını onlara sağlanan fiziki imkânlar pozitif kurallar ile onları destekleyici doğrudan etkili olduğunu ifade etmektedir. Mohamed veThomas (2017) mülteci öğrencilerin aidiyet duygusunun gelişmesi için sosyal ayrımcılıktan kurtulmaları ve eşit davranışlar gözlemlenmesi gerektiği sonucuna ulaşmışlardır. Nur vd.(2018) öğretmen ve öğrenciler arasında ilişkinin artması ve eşitlik duygunun kazanılması öğrencilerin okula uyumlarının sağlanması ve daha az problemle karşılaşmalarını sağlamaktadır bulguları araştırmamızı destekler niteliktedir.

Katılımcıların %20'si Kapsayıcı eğitim sürecinde öğretmenlere düşen en önemli rolün; bu işin gönüllülük esasına dayandığı ve öğretmenlerin işini severek yapmaları ve olumlu tutum geliştirmeleri gerektiği olduğunu belirtmişlerdir. Özokcu (2018) öğretmenlerin, kapsayıcı eğitime yönelik öz yeterlik düzeylerinin yüksek olması onların

olumlu tutumlar geliştirmeleri arasında ilişki bulunduğu bulgusuna ulaşmıştır Yine Şimşek (2019), kapsayıcı eğitimde başarının sağlanması için ilk olarak retmenlerin öz yeterliklerinin artırılarak kendilerini bu işe vermeleri ile olumlu tutum sergilemeye başlayacakları görüşündedirler. Bu bulgular araştırmamızı destekler niteliktedir. Kapsayıcı eğitimde retmene düşen rollerden bir diğerini de rencilerin etkin katılımını sağlama şeklinde belirtenlerin oranı %8'dir. Katılımcıların %8'i de; üretmenin sürekli ve planlı bir şekilde gözetim yapması gerektiğini savunmuştur. Aktekin (2017) yaptığı araştırmada retmenlerin derslerde kapsayıcılığı sağlamak için farklı yöntem ve teknikler kullanarak sınıf ortamında değişiklikler yapmakta ve etkin katılımı sağlamak için grup etkinliklerine yer vermektedirler. Kuyini, Yeboah, Das, Alhassan ve Mangope'nin (2016) yaptıkları araştırmada, retmenlerin kapsayıcı eğitimde başarılı olmak için planlı programlı bir eğitimi öngörmüşler ve sınıfta etkin katılımın sağlanması gerektiğini vurgulamışlardır. Katılımcıların%8 'i üretmenin Kapsayıcı eğitimde velilerle sürekli işbirliği içinde olması ve onları bilgilendirip sürece dahil etmesi gerektiğini vurgulamışlardır. zoku da (2018) yaptığı araştırmada retmenlerin diğer retmenlerle ve ailelerle işbirliği yapmalarının kapsayıcı uygulamaların başarılı olmasında çok önemli bir yere sahip olduğu sonucuna ulamaları araştırmamızı destekler niteliktedir.

Araştırma bulgularına göre; Kapsayıcı eğitime yönelik farkındalığı ve bilinçliliği artırmak için okul yöneticilerine ve retmenlere hizmet içi eğitim ve seminerler verilmesi gerektiği tespit edilmiştir. Kaya (2019) yaptığı araştırmada; Kapsayıcı eğitimin okullarımızda uygulanabilmesi için toplumsal farkındalığın artırılması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca okulların kapsayıcı üretim ortamlarına dönüştürülmesi için okulların fiziksel kapasitelerinin artırılarak yöneticiler ile retmenlere bu konuda eğitimler düzenlenmesi gerektiği tespit edilmiştir. Bu bulgu araştırma sonuçlarımızı destekler niteliktedir. Benzer olarak Gonzlez-Gil vd. (2013) tarafından yapılan araştırmada da kapsayıcı eğitimin okullarda gerektiği gibi uygulanabilmesi için okul retmenlerinin eğitime ihtiyaç duydukları sonucu ortaya çıkmıştır. Yine benzer bir bulgu da Eren (2019) tarafından yapılan araştırmada ortaya çıkmıştır. Araştırmaya katılan yönetici ve retmenlerin % 69'u dezavantajlı rencilere eğitim verme konusunda öncelikle retmenlere eğitim verilmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Tijseg (2018) kapsayıcı eğitimde retmenle veli arasındaki bağın önemli olduğunu ve velilerin kapsayıcı eğitim konusunda eğitilmesi gerektiğinin önemini vurgulamıştır Bu da araştırma bulgularıyla benzerlik göstermektedir.

5.2. Sonuçlar

Bu bölümde; yapılan araştırmanın bulgularına göre elde edilen sonuçlar yer almaktadır.

Yapılan araştırmaya göre yöneticilerin büyük çoğunluğu dünyadaki kapsayıcı eğitim politikalarının en önemlisinin Fırsat Eşitliğinin sağlanması olacağı görüşündedirler. Çünkü Kapsayıcı Eğitim; farklı fiziki, sosyal, kültürel ve ekonomik etkenlere bağlı olarak toplum içerisinde farklılaşan, çoğu zaman ayrımcılığa maruz kalan, dezavantajlı tüm bireylerin eşit ve adil şartlarda eğitim almalarını amaçlamaktadır. Ayrıca dezavantajlı bireylerin normal bireylerle birlikte eğitim almaları hem kaynaştırma öğrencileri, hem de normal öğrenciler için farklılıkları fırsata çevirme anlamında avantaj kabul edilmekte ve her iki gruptaki öğrencilerin ders başarıları ve sosyal becerilerin artması anlamında olumlu katkı sağlayacağı sonucuna ulaşılmaktadır.

Yapılan araştırma sonuçlarına göre kapsayıcı eğitimde özellikle göçle gelen sığınmacı veya diğer öğrencilerin dil problemlerinin en büyük engel olduğu ve bu sorunun dil kursları ve destek eğitimlerle giderilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca okullardaki rehberlik hizmetlerinin dezavantajlı öğrenciler için çok önemli olduğu ve okullarda eğitim ile birlikte rehberlik hizmetlerinin sunulmasının gereklilik olduğu belirtilmektedir.

Yapılan araştırmaya göre kapsayıcı eğitimin etkililiği için özellikle dezavantajlı öğrencilerin derslere etkin katılımını sağlamak gerektiği, onların düzenlenecek sosyal, kültürel sportif faaliyetlere katılımlarının maksimum seviyeye çıkarılarak okul iklimine uyum sağlamaları ve kendilerini ait hissederek eğitim yaşantısına aktif katılımlarının sağlanabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Yapılan araştırmada kapsayıcı eğitimin etkili ve verimli olabilmesi ve amacına ulaşabilmesi için öncelikle eğitimciler tarafında benimsenmesi gerektiği ve bu konuda öğretmenlerin ve yöneticilerin çeşitli eğitim almaları hatta bu eğitimlerin atanmadan önce ve atandıktan sonra hizmet içi eğitim şeklinde olması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca okul yöneticilerinin kapsayıcı eğitimin uygulanması sürecinde nder olmalarını ve okuldaki tüm paydaşlarına rol model olarak kapsayıcı eğitimin uygulanmasını sağlamaları ve okulda bu süreçle ilgili sürekli ğretmen ve diğer paydaşlarla bilgi alışverişinde bulunarak belirli periyotlarla bilgilendirme toplantıları yapmaları gerektiği savunulmaktadır. Özellikle velilerin sürece dâhil edilmeleri gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır.

5.3. Öneriler

1. Okullarda kapsayıcı eğitimin yararlarına dair olumlu algıya sahip olursa da uygulayıcılar okulda ve sınıfın içinde gerçekleştirilecek becerileri uygulamada sorun yaşadıkları için kapsayıcı eğitimi tam manasıyla gerçekleştirememektedirler. Yöneticilerin dile getirdiği gibi Kapsayıcı eğitim hakkında eğitimler verilerek farkındalıkların artırılması bu uygulamayı başarıya götürecektir. Okul yöneticileri ve öğretmenler eğitimin kapsayıcı olmasının amacını, yararlarını ve uygulama biçimleri hakkında yeterince bilgi sahibi olup, tam manasıyla anlamlandırdıklarında karşılaştıkları engelleri daha kolay aşacaklardır.

2. Türkçesi yeterli düzeyde olmayan öğrencilerin eğitim aşamasında iletişimle alakalı ciddi sorunlar yaşadıkları görülmekte olup; dilsel problemlerin ders başarısındaki önemi düşünüldüğünde bu dil problemi yaşayan çocukların akademik başarılarının ve sosyal becerilerinin olumsuz etkilendiği görülmektedir. Bu sorunları çözüme kavuşturabilmek adına sorun yaşayan çocuklara Türkçe dil kursu açılmalı, dil eğitimi fırsatları geliştirilmelidir.

3. Okulların fiziki koşullarına ve donanım özelliklerine yeni düzenlemeler yapılmalı, eğitimin kapsayıcı bir hal alması için dezavantaja sahip çocukların fiziksel özelliklerini, kişisel gereksinimlerini, sosyal ihtiyaçların dikkate alarak bu koşullar desteklenmeli ve geliştirilmelidir. Bu çocuklar için ek derslik yapılmalı, derslikler sayılarına göre düzenlenmelidir. Fiziksel şartları değiştirme, geliştirme çalışmalarında daha net anlaşılması için bir kılavuz hazırlanmalı; bu kılavuz okullardaki dönüşümün nasıl olacağı hakkında yol gösterici olmalıdır.

4. Devlet okulları ve özel okullar kendilerine ait gelişim planlarını belli bir dönem için ve yeni düzenlemelere göre hazırlamalı, bu zaman zarfında okullarla, velilerle ve konu ile alakalı özel/resmi kurumlarla işbirliği içine olmaya ayrıca önem vermelilerdir.

5. Okullardaki dezavantaja sahip çocukların zamanlarını neşeli hale getirecekleri, kültürel manada onları mutlu edecek aktiviteler gezi, kermes vb ile milli bayramlarda onların kendi kültürlerine ait etkinlikler düzenlenerek; buldukları topluma ait olma duyguları geliştirilmelidir.

6. Hangi sebeple olursa olsun çocukların hiç biri, sahip oldukları imkânsızlıkları ve ekonomik dezavantajları nedeni ile eğitimlerinden uzak düşmemeleri gerekir. Bu sebeple; bu çocuklara ve ebeveynlerine ekonomik ve sosyal yardımlar fazlasıyla yapılmalı ki olumsuz olan koşullarının olumlu hal alması sağlanmalı.

7. YÖK lisans düzeyinde öğretmen yetiştirme programları içerisine kapsayıcı eğitim ile ilgili dersler konulabilir.

8. MEB ve YÖK kapsayıcı eğitim uygulamaları için ulusal düzeyde çalıştaylar ve konferanslar düzenlenerek gündemde kalması ve yaygınlaşması sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Ainscow, M. (2005). Developing inclusive education systems: What are the levers for change? *Journal of Educational Change* 6(2), 109-124.
- Ainscow, M., & César, M. (2006). Inclusive education ten years after Salamanca: Setting the agenda. *European Journal of Psychology of Education*, 21(3), 231–238.
- Alquraini, T., & Gut, D. (2012). Critical components of successful inclusion of students with severe disabilities: *Literature review. International Journal of Special Education*, 27(1), 42-59.
- Atasü-Topçuoğlu, R. (2012). *Türkiye’de Göçmen Çocukların Profili, Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Önerileri Hızlı Değerlendirme Araştırması*. Uluslararası Göç Örgütü (IOM). İsveç. <http://docplayer.biz.tr/266861-Turkiye-de-gocmen-cocuklarin-profil-i-sosyal-politika-ve-sosyal-hizmet-onerileri-hizli-degerlendirme-arastirmasi.html> sayfasından erişilmiştir.
- Avramidis, E., Bayliss, P., & Burden, R. (2000). A survey into mainstream teachers' attitudes towards the inclusion of children with special educational needs in the ordinary school in one local education authority. *Educational Psychology*, 20(2), 191-121.
- Başbay, A., Kağnıcı, Y. D., & Sarsar, F. (2013). Eğitim fakültelerinde görev yapmakta olan öğretim elemanlarının çok kültürlü yeterlik algılarının incelenmesi. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(3), 47-60.
- Baykara-Pehlivan, K., & Baykara-Acar, Y. (2009). *Çocuklar ve eğitimden dışlanma*. Toplum ve Sosyal Hizmet, 20(2), 27-38.
- Bui, X., Quirk, C., Almazan, S., & Valenti, M. (2010). Inclusive Education Research and Practice: Inclusion Works. *Maryland Coalition for Inclusive Education*, http://www.mcie.org/usermedia/application/6/inclusion_works_final.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Çakmak, Ö. (2018). *Okul yöneticilerinin gözüyle Suriyeli öğrencilerin eğitiminde yaşanan sorunlar ve çözüm önerileri (Kilis örneği)*. Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep
- Daane, C. J., Beirne-Smith, M., & Latham, D. (2000). Administrators' and teachers' perceptions of the collaborative efforts of inclusion in the elementary grades. *Education*, 121(2), 331-338.

- De Boera, A., Pijlb, S. J., & Minnaerta, A. (2011). Regular primary school teachers' attitudes towards inclusive education: A review of the literature. *International Journal of Inclusive Education*, 15(3), 331-353.
- Doğutaş, A. (2016). Tackling with refugee children's problems in Turkish schools. *Journal of Education and Training Studies*, 4(8), 1-8.
- Emin, M. N. (2016). *Türkiye'de Suriyeli çocukların eğitimi temel eğitim politikaları*. İstanbul: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı.
- Ereş, F. (2015). Türkiye'de Göçmen Eğitimi Sorunsalı ve Göçmen Eğitiminde Farklılığın Yönetimi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.
- ERG. (2016a). *Türkiye'de ortaöğretimde kapsayıcı eğitim durum analizi*. İstanbul: Eğitim Reformu Girişimi.
- ERG. (2016b). *Türkiye'de kapsayıcı eğitimi yaygınlaştırmak için politika önerileri*. İstanbul: Eğitim Reformu Girişimi.
- Forlin, C. (1998). Inside four walls. *Australian Journal of Special Education*, 22(2), 96-106.
- Graham, L., & Scott, W. (2016). Teacher preparation for inclusive education: Initial teacher education and in-service professional development, *Melbourne Graduate School of Education/ Prepared for the Victorian Department of Education & Training.Australia*.<http://www.deafeducation.vic.edu.au/Documents/NewsEvents/LitRevIncTe.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Henninger, W., & Gupta, S. (2014). How Do Children Benefit from Inclusion? <http://archive.brookespublishing.com/documents/gupta-how-children-benefit-from-inclusion.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- İMECE, (2017). *Dezavantajlı Grupların Bilgi ve Beceriye Erişimi*, file:///C:/Users/Pc/Desktop/ugulama%20dosyas%C4%B1/MSL3_DezavavntajliGruplar_Imece_0217.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Jacklin, A., C. Robinson., L. O'Meara., & A. Harris. (2007). *Improving the experiences of disabled students in higher education*. U.K: Higher Education Academy.
- Kartal, B., & Başçı, E. (2014). Türkiye'ye yönelik mülteci ve sığınmacı hareketleri. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 275-299.

- Ladanyi, J., & Szelenyi, I. (2006). *Patterns of exclusion: Constructing gypsy ethnicity and the making of an underclass in transitional societies of Europe*. New York: East European Monographs.
- Millî Eğitim Bakanlığı (1973). *Millî eğitim temel kanunu*. http://mevzuat.meb.gov.tr/html/temkanun_0/temelkanun_0.html sayfasından erişilmiştir.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2009). *Özel eğitim hizmetleri yönetmeliği*. https://orgm.meb.gov.tr/alt_sayfalar/mevzuat/Ozel_Egitim_Hizmetleri_Yonetmeligi_son.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Millî Eğitim Bakanlığı (2017). *Öğretmenlik mesleği genel yeterlikleri*. http://oygm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_12/11115355_YYRETMENLYK_MESLEYY_GENEL_YETERLYKLERI.pdf sayfasından erişilmiştir.
- Moisă, F. (2012). *Social Inclusion in Romania. From Concept to the Implementation of Public Policies for the Inclusion of the Roma*, Doctoral Thesis, Babeş-Bolyai University Cluj Napoca Faculty Of Sociology And Social Work
- Moriña, A. (2017). ‘We aren’t heroes, we’re survivors’: Higher education as an opportunity for students with disabilities to reinvent an identity. *Journal of Further and Higher Education* 41(2), 215-226.
- Öztürk, M. ve Palancı M. (2015). *Demokrasi ve İnsan Hakları Eğitimi: Kavramsal Çerçeve*. Öztürk, M., Saydam, A. & Palancı, M. (eds.) *Demokrasi, yurttaşlık ve insan hakları eğitimi: İlkokul 4. sınıf için etkinlik örnekleri*. Orka: Kayseri.
- Riester-Wood, T. (2012). *Parent Voices and Perspectives: The Challenges Of Inclusive Practices*. <https://inclusiveschools.org/parent-voices-and-perspectives-the-challenges-of-inclusive-practices/> sayfasından erişilmiştir.
- Rouse, M., & Florian, L. (2012). *Inclusive practice project: Final report*. Scotland: University Of Aberdeen.
- Salisbury, R. (2008). *Teaching pupils with visual impairment: A guide to making the school curriculum accessible*. London: Routledge: Taylor & Francis Group. 218
- Sanchez, P. A. (2012). Effective and inclusive schools: How to promote their development. *Educatio Siglo*, 30(1), 25-44.

- Simon, C., Echeita, G., Sandoval, M., & Lopez, M. (2010). *The inclusive educational process of students with visual impairments in Spain: An analysis from the perspective of organization*. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 104(9), 565-570. 220
- Stegemann*, K. C. (2018). Making it Logical: Implementation of Inclusive. *Learning Disabilities: A Contemporary Journal* 16(1), 3-18, 2018.
- Stubbs, S. (2008). *Inclusive education where there are few resources*. Oslo: Atlas Alliance.
- Tabachnick, B. G., & Fideli, L. S. (2001). *Using multivariate statistics*. Boston: Allyn And Bacon.
- Travers, J., Balfe, T., Butler, C., Day, T., Dupont, M., McDaid, R., O'Donnell, M., & Prunty, A. (2010). *Addressing the challenges and barriers to inclusion in Irish* 223
- Tunç, B. (2012). Eğitimin tarihsel gelişimi ve 21. yüzyılda eğitim biliminde yönelimler. *Eğitim Bilimine Giriş*. (Ed. H. Basri Memduhoğlu ve Kürşad Yılmaz). Geliştirilmiş 4. Baskı. Ankara: Pegem Akademi. 173-196.
- UNESCO (1994). *The Salamanca statement and framework for action on special needs education*. http://www.unesco.org/education/pdf/SALAMA_E.PDF adresinden 24.03.2020 tarihinde erişilmiştir.
- UNESCO (2001). *Open file on inclusive education support materials for managers and administrators*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000125237> adresinden 25.03.2020 tarihinde erişilmiştir.
- UNESCO (2009). *Policy guidelines on inclusion in education*. Paris: UNESCO <http://unesdoc.unesco.org/images/0017/001778/177849e.pdf> adresinden 25.03.2020 tarihinde erişilmiştir.
- UNICEF (2011). *The right of children with disabilities to education: A rights-based approach to Inclusive Education*. https://www.unicef.org/disabilities/files/UNICEF_Right_to_Education_Children_Disabilities_En_Web.pdf adresinden 18.03.2020 tarihinde erişilmiştir.
- Yıldırım, E. (2017). *Sosyal Bilgiler Dersinde Sığınmacılara Yönelik Kapsayıcı Eğitimin İncelenmesi*, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.

Yıldırım, S. (2016). *Kosova'daki Öğretmenlerin Çok kültürlü Eğitime Yönelik Bilgi, İnanç, Tutum ve Öz yeterliklerinin Sınıf İçi Uygulamalarıyla İlişkisinin İncelenmesi*, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Balıkesir.

Yıldız, O. (2013). Türkiye kamplarında Suriyeli sığınmacılar: Sorunlar, beklentiler, Türkiye ve gelecek algısı. *Journal of Sociological Research*, 16(1), 141-169.

Ek:1 Görüşme Formu

KİŞİSEL BİLGİLER

1. Cinsiyetiniz? Kadın Erkek
2. Medeni durumunuz? Evli Bekâr
3. Meslekteki kıdeminiz? 1-5 6-10 11-15 16-20 21 ve üzeri
4. Öğrenim durumunuz? Lisans Lisansüstü
5. Branşınız? .....

Sorular:

1. Birçok ülkenin eğitim sisteminde kapsayıcı eğitime dair politikaların geliştirilmesiyle ilgili ne düşünüyorsunuz?

2. Ülkemizdeki eğitim sisteminde mevcut olan durum ele alındığında kapsayıcı eğitime yönelik nasıl bir politika uygulanması gerekir? Neden?

3. Kapsayıcı eğitim kapsamında dezavantajlı öğrencilere yönelik okullarda hangi çalışmalara yer verilmelidir? Niçin?

4. Kapsayıcı eğitimin okullarda uygulanma sürecinde okul yöneticilerine hangi roller düşmektedir? Neden?

5. Kapsayıcı eğitimin okullarda uygulanma sürecinde öğretmenlere hangi roller düşmektedir? Neden?

6. Eğitim sisteminde kapsayıcı eğitime yönelik bilinçliliği ve farkındalığı arttırmak için kimlere hangi tür eğitimler verilmesi gereklidir? Neden?

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı	Betül
Soyadı	SERTTAŞ
Doğum yeri ve tarihi	Kula/ 1983
Uyruğu	T.C.
İletişim adresi ve telefonu	betuss_45@hotmail.com 0505 939 23 70
Eğitim	
İlköğretim	4 Eylül İlkokulu / Kula Kenan Evren Ortaokulu/ Kula
Ortaöğretim	Kula Yabancı Dil Ağırlıklı Lise
Yükseköğretim (Lisans)	Afyon Kocatepe Üniversitesi Sınıf Öğretmenliği
Mesleki deneyim	
2007-2009	Diyarbakır/Hazro Kırıkkaşık İlkokulu
2009-2011	İstanbul/Avcılar Mehmetçik İlkokulu
2011-2012	Denizli/Merkezefendi Çamlık Özel Eğitim Uygulama Okulu
2012-2015	Denizli/Tavas Derinkuyu İlkokulu
2015-2020	Denizli/Pamukkale Şefika Hasan Ateş İlkokulu